โครงการวิจัย

"การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย"

รายงานผลการวิจัย

เล่มที่ 6

บทวิเคราะห์บทวิจารณ์ของผู้วิจัย

โดย

ผศ. สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร์

ได้รับทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

31/12/44

สารบัญ

	หน้า
คำชี้แจง	i
บทวิเคราะห์บทวิจารณ์ของผู้วิจัย	1
ภาคผนวก	
- รายชื่อบทวิจารณ์ของผู้วิจัย	16
- รายชื่อบทวิจารณ์ที่ได้รับการคัดสรร	26

เอกสารอนุบาลโรงเรียน

คำชี้แจง

เนื่องจากโครงการวิจัย "การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย" ซึ่งได้ดำเนินการในช่วง 4 ม.ค. 2542 – 3 ม.ค. 2545 มีองค์ประกอบของ"การพัฒนา"รวมอยู่ด้วย คณะผู้วิจัยในทั้ง 4 สาขา อันได้แก่ การวิจารณ์วรรณกรรม การวิจารณ์ทัศนศิลป์ การวิจารณ์ละคร และการวิจารณ์สังคีตศิลป์ ได้เขียนงานวิจารณ์เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชนไว้อย่างต่อเนื่อง แต่การจะประเมินผลงานของตนเองไว้ในรายงานการวิจัยเป็นสิ่งที่มิอาจกระทำได้ โครงการฯจึงได้เชิญให้ผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก คือ ผศ. สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร์ อดีตหัวหน้าภาควิชาภาษาไทยและรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงการณ์มหาวิทยาลัย และปัจจุบันดำรงตำแหน่งอาจารย์สาขาภาษาไทย ณ มหาวิทยาลัยเกนไต ประเทศญี่ปุ่น ให้เป็นผู้ช่วยวิเคราะห์และประเมินผลงานวิจารณ์ของผู้วิจัย โดยที่ ผศ. สุวรรณา ได้ร่วมกิจกรรมของโครงการฯมาตั้งแต่ต้น รวมทั้งได้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรในการประเมินโครงการฯโดยองค์รวมในการประชุม Consultative Meeting เมื่อวันที่ 23-25 ตุลาคม 2544 และเป็นผู้ประเมินผลการวิจัยสาขาวรรณศิลป์ด้วย สรุปได้ว่าเป็นผู้ที่ติดตามความเป็นมาของโครงการฯมาโดยตลอด

บทวิเคราะห์ที่เสนอมาข้างท้ายนี้เป็นคำนำของ**สรรนิพนธ์บทวิจารณ์ของผู้วิจัย** ซึ่ง ผศ. สุวรรณาเป็นผู้คัดสรรไว้จำนวน 29 บท และจะได้จัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป เนื่องจากเอกสารดังกล่าวมีลักษณะเป็นการวิเคราะห์และประเมินงานวิจารณ์ของผู้วิจัยไปด้วยในตัว โครงการฯจึงใคร่ขอนำเสนอไว้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานผลการวิจัยด้วย

บทวิเคราะห์บทวิจารณ์ของผู้วิจัย

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร์

อารัมภบท

วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคมไทย เป็นประเด็นที่ได้รับการหยิบยกมากล่าวถึงอยู่เสมอ ทั้งในทัศนะเชิงบวกและลบ ในเชิงบวก คือทัศนะที่ว่าการวิจารณ์เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางปัญญาที่สังคมไทยได้กระทำต่อเนื่องมายาวนานพอสมควร ซึ่งหมายถึงว่า การสั่งสมภูมิปัญญาทางการวิจารณ์ของคนไทยและสังคมไทยไม่ได้ด้อยไปกว่าคนอื่น หากแต่รูปแบบของการวิจารณ์อาจมีขนบการแสดงออกที่ต่างไปจากสังคมอื่น โดยเฉพาะต่างจากสังคมตะวันตก ซึ่งใช้วัฒนธรรมลายลักษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการสั่งสมและถ่ายทอดภูมิปัญญา แต่ในสังคมไทยวัฒนธรรมมุขปาฐะเป็นเครื่องมือสำคัญมาตั้งแต่ในอดีต และยังคงความสำคัญอยู่ในปัจจุบัน แม้วัฒนธรรมลายลักษณ์จะเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยเป็นเวลาเนิ่นนานแล้วก็ตาม การศึกษาวัฒนธรรมการวิจารณ์ของไทยจึงต้องคำนึงถึงบทบาทของมุขปาฐะควบคู่ไปด้วย มิฉะนั้นก็อาจจะทำให้เข้าใจว่า สังคมไทยอ่อนด้อยในด้านการวิจารณ์ และขาดการสั่งสมภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์วิจารณ์

ส่วนทัศนะในเชิงลบนั้นมักเป็นไปแง่ที่ว่า วัฒนธรรมการวิจารณ์ของคนไทยผูกพันอยู่กับอัตวิสัยของผู้วิจารณ์และปฏิสัมพันธ์ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจารณ์และผู้รับคำวิจารณ์เป็นไปในรูปของการ "อุปถัมภ์" หรือในทาง "แนวตั้ง" ซึ่งในปัจจุบัน เมื่อวิถีของบริโภคนิยมเข้ามาครอบงำสังคมและผู้คนไว้โดยรอบด้าน คำว่า "อุปถัมภ์" มักถูกเปลี่ยนไปเป็น "มีผลประโยชน์ร่วมกัน" การวิจารณ์ในรูปแบบเปิดเผยแก่สาธารณชน จึงถูกตั้งข้อสงสัยอยู่เนืองๆ ทั้งในด้านภูมิปัญญาและความสุจริตใจของผู้วิจารณ์ ข้อสงสัยดังกล่าวอาจมาจากทั้งสาธารณชนและตัวผู้รับคำวิจารณ์ ไม่ว่าคำวิจารณ์จะเป็นไปในทางบวกหรือลบ จึงเป็นเหตุให้ทั้งผู้วิจารณ์และผู้รับคำวิจารณ์มักจะพึงพอใจกับการแฝงกิจกรรมการวิจารณ์ไว้ในขนบมุขปาฐะ หรือมิฉะนั้นก็ไม่เปิดเผยการวิจารณ์ของตนออกไปในวงกว้าง เพราะเกรงจะเกิดวิวาทะในการวิจารณ์ตอบและโต้กิจกรรมในรูปลักษณะของวิจารณ์ซ้อนวิจารณ์จึงเป็นสิ่งที่สังคมไทยพยายามหลีกเลี่ยง

วัฒนธรรมการวิจารณ์ในสังคมไทยที่ยังอิงอยู่กับขนบมุขปาฐะ ไม่ว่าจะเป็นการวิจารณ์ในเชิงบวกหรือลบ ดังกล่าวมานี้ เมื่อพิจารณาในกรอบการวิจารณ์ที่จำกัดให้แคบลง คือ การวิจารณ์งานศิลปะ ทำให้เข้าใจได้ว่า เหตุใดบทบาทของผู้วิจารณ์ในสถานะของ "ตัวกลาง" ระหว่างผู้สร้างงานและผู้เสพงาน (หรือสาธารณชน) จึงยังไม่แจ่มชัดและไม่มั่นคง ผู้วิจารณ์มักถูกมองหรือสรุปว่าเป็นเพียงผู้เสพงานคนหนึ่งหรือส่วนหนึ่งเท่านั้น ยิ่งกว่านั้น การที่ผู้ไฝ่ใจในกิจกรรมวิจารณ์จะมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แง่คิด หรือมุมมอง ก็เป็นไปได้น้อยเต็มที การวิจารณ์ผลงานศิลปะที่เผยแพร่สู่สาธารณชนในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์ หรืออีกนัยหนึ่งคือการ "เขียนบท

วิจารณ์" จึงตกอยู่ในภาวะ "ขึ้นรูป" ยาก [*] และยังไม่มีคำตอบที่แน่ชัดว่า "อย่างไรและเมื่อไร" ที่การวิจารณ์จะบรรลุวุฒิภาวะในกระแสวัฒนธรรมลายลักษณ์ของสังคมไทย หรือกล่าวอย่างง่ายๆ ก็คือ ได้รับความเชื่อถือจากสาธารณชน

ภูมิหลัง

โครงการวิจัยเรื่อง **การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย** เป็นความพยายามที่จะตั้งคำถามที่ชัดเจนเกี่ยวกับองค์ความรู้และศักยภาพของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ในสังคมไทย และศึกษาหาคำตอบที่เป็นรูปธรรม ด้วยวิธีวิทยาทางการวิจัย เพื่อยืนยันว่าสังคมไทยได้สั่งสมทั้งองค์ความรู้และศักยภาพในเชิงปฏิบัติการวิจารณ์มาโดยตลอด แม้ว่าอาจจะมีความมากน้อยเหลื่อมล้ำกันบ้างในระหว่างงานวิจารณ์ศิลปะทั้ง ๔ สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ สมมติฐานสำคัญของการวิจัยจึงมีว่า *การวิจารณ์เป็นพลังทางปัญญาที่สำคัญและเป็นรากฐานของวิจารณญาณของสังคมไทย* หากแต่พื้นฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นไปในลักษณะที่การวิจารณ์อาศัยการแสดงออกด้วยขนบมุขปาฐะมากกว่าขนบลายลักษณ์ การพัฒนาศักยภาพทางการวิจารณ์จึงน่าจะมุ่งไปที่การปรับความคุ้นเคยดั้งเดิม อันได้แก่ขนบมุขปาฐะ ให้เข้าไปสู่ขนบของลายลักษณ์ ซึ่งเป็นกระแสหลักในชีวิตและสังคมปัจจุบัน

ในการดำเนินการวิจัยโครงการนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ ๔ ประการ ซึ่งในที่นี้จะขอสรุปเฉพาะใจความหลัก คือ

- การสร้างองค์ความรู้ด้านการวิจารณ์ และพัฒนาวิธีการในการวิจารณ์งานศิลปะทั้ง ๔ สาขา จากประสบการณ์ทั้งของไทยและของต่างประเทศ รวมทั้งการศึกษาเปรียบเทียบข้ามสาขา
- *การพัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญในการวิจารณ์ให้แก่บุคคลในกลุ่มต่างๆ*
- *การสร้างเครือข่ายระหว่างผู้วิจารณ์ ศิลปินผู้สร้างสรรค์ และมหาชนผู้รักงานศิลปะ*
- *การเสริมสร้างงานวิจารณ์ที่เป็นพลังทางปัญญา เพื่อสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ในสังคมไทย*

วัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ได้ก ลายเป็นที่มาของกิจกรรมอย่างหนึ่ง ที่แตกต่างไปจากกิจกรรมของโครงการวิจัยทั่วๆ ไป คือ การกำหนดให้คณะผู้วิจัยเขียนและเผยแพร่บทวิจารณ์ในสาขาของตน ในระหว่างที่กำลังทำงานวิจัยอยู่ เหตุผลสำคัญก็คือเพื่อเสริมสร้างปริมาณผลงาน โดยเฉพาะในสาขาที่พบว่ามีข้อมูลเอกสารที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์อยู่น้อยมาก เช่น สาขาสังคีต

---

[*] "ขึ้นรูป" เป็นคำที่นักวิจารณ์ดนตรีคนหนึ่งในคณะผู้วิจัย ใช้อธิบายลักษณะที่นักดนตรีของวงดุริยางค์ ร่วมกันตีความบทเพลงที่ซับซ้อน ปรับความคิดและกระแสจิตให้เป็นเอกภาพ เพื่อให้เกิดความลงตัวประสานกลมกลืนของเครื่องดนตรีต่างประเภท ที่ต่างก็ยังรักษาอิสรภาพแห่งท่วงทำนองของตนไว้ในการร่วมบรรเลงบทเพลงเดียวกันให้มีเอกภาพ

ศิลป์และศิลปะการละคร การเขียนบทวิจารณ์ของผู้วิจัยจึงเป็นทั้งการสร้างองค์ความรู้ของสาขา สร้างปริมาณงาน และน่าจะกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการเขียนบทวิจารณ์ ซึ่งจะขยายผลไปสู่แนวทางการสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ในขนบของลายลักษณ์ในขั้นต่อไป

การกำหนดกิจกรรมดังกล่าว อาจจะเห็นว่าไม่น่ายากลำบากใจนัก เพราะผู้วิจัยในแต่ละสาขามักเป็นทั้งนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานศิลปะอยู่แล้ว และแทบทุกคนก็เคยมีผลงานวิจารณ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่มาก่อนเริ่มโครงการ ดังนั้น ในการรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เป็นหลักฐานขององค์ความรู้เดิม ทั้งในรูปแบบบทวิจารณ์และรูปแบบอื่นๆ จึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีผลงานของผู้วิจัยเองรวมอยู่ด้วย แต่เมื่อโครงการกำหนดไว้อีกว่า ผลของการวิจัยแต่ละสาขา จะต้องประกอบด้วยสรรนิพนธ์บทวิจารณ์จำนวน ๕๐ บท การที่ผู้วิจัยในสาขาทั้งสี่จะเป็นผู้คัดสรรและวิเคราะห์เพื่อประเมินผลงานของตนเอง ในทำนองเดียวกับที่ต้องเขียนบทวิเคราะห์และประเมินบทวิจารณ์ของผู้อื่น น่าจะกลายเป็นปัญหายากใจ จึงเกิดข้อตกลงว่า จะไม่คัดสรรงานของตนเองที่เขียนไว้ก่อนการดำเนินโครงการ เข้ามารวมเป็นสรรนิพนธ์ แต่จะยังคงใช้งานเหล่านั้นเป็นเอกสารประกอบการวิเคราะห์วิจัยได้

ในขณะเดียวกัน เมื่อผู้วิจัยแต่ละคนถูกกำหนดให้สร้างงานวิจารณ์อย่างต่อเนื่องในระหว่างที่ทำโครงการ เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น และเพื่อเป็นการ "พัฒนาทักษะและความเชี่ยวชาญ" ในเชิงปฏิบัติของตนเองด้วย จึงเท่ากับว่าผู้วิจัยแต่ละคนกำลังทำการวิจัยเชิงปฏิบัติ (action research) ไปพร้อมๆ กับการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยมีเครือข่ายของการสร้างงานศิลปะและการวิจารณ์ศิลปะ เป็น "สนาม" ของการวิจัยนี้ ยิ่งกว่านั้น การทำงานร่วมกันของกลุ่มผู้วิจัยทั้ง ๔ สาขา ซึ่งมาจากแนวคิด "ศิลปะส่องทางให้แก่กัน" และตามมาด้วยแนวคิด "การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน" ยังทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ข้ามสาขา ซึ่งเป็นนวัตกรรมสำคัญของรูปแบบการดำเนินการวิจัยของโครงการนี้โดยเฉพาะอีกด้วย

ด้วยความซับซ้อนของกระบวนการวิจัยดังกล่าว ผลงานวิจารณ์ของผู้วิจัยทั้ง ๔ สาขา ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัย จึงมีสถานะเป็น "ข้อมูล" ที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าข้อมูลเอกสารและบทวิจารณ์ที่ผู้วิจัยเองนำมาวิเคราะห์และคัดสรรเป็นสรรนิพนธ์ของแต่ละสาขา หากแต่มีเงื่อนไขของเวลาที่ต่างกันคือ เป็นผลงานที่เขียนและเผยแพร่ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ อันเป็นช่วงระยะเวลาที่ดำเนินโครงการ ส่วนผลงานที่คัดสรรเป็นสรรนิพนธ์ของแต่ละสาขานั้นอาจย้อนหลังไปถึง ๕๐ ปี ในกรณีของทัศนศิลป์ หรือ ๖๐ ปีในกรณีของวรรณศิลป์ และอาจถึง ๗๕ ปี ในกรณีของศิลปะการละคร ที่มีข้อมูลเอกสารในรูปบทวิจารณ์อยู่เพียงน้อยนิด นอกนั้นก็ต้องรวบรวมจากข้อมูลในรูปแบบต่างๆ หลากหลาย [๒]

การวิเคราะห์และคัดสรรผลงานบทวิจารณ์ของผู้วิจัยทั้ง ๔ สาขา จึงมีภูมิหลังที่น่าสนใจดังกล่าวมา

---

[๒] ผู้สนใจอาจอ่านได้จากสรรนิพนธ์ของแต่ละสาขา ซึ่งประกอบด้วยบทวิเคราะห์ของผู้วิจัยและสรรนิพนธ์งานวิจารณ์ สาขาละ ๕๐ บท คาดว่าสรรนิพนธ์ดังกล่าวจะจัดพิมพ์เผยแพร่ในพ.ศ. ๒๕๔๕ เมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว

กรอบความคิดในการคัดสรรบทวิจารณ์

บทวิจารณ์ของผู้วิจัยทั้ง ๔ สาขา ตีพิมพ์เผยแพร่อย่างสม่ำเสมอในหน้านิตยสารและหนังสือพิมพ์ ที่ถือว่าเป็น "สื่อ" หรือ "เวทีสาธารณะ" และมีปริมาณมากพอที่จะพิจารณาคัดสรรตามกรอบความคิดหรือเกณฑ์ที่วางไว้ [๓]

เกณฑ์เบื้องต้นในการคัดสรร ก็คือ บทวิจารณ์จะต้องมีคุณสมบัติในระดับมาตรฐานของการเขียนบทวิจารณ์ ได้แก่ มีสาระความรู้ ให้ความเพลิดเพลินในการอ่าน และคุณสมบัติสำคัญคือ กระตุ้นให้เกิดการ "ครุ่นคิดพินิจนึก" หรือการคิดต่อในเชิงวิจารณ์ นั่นคือ เป็นบทวิจารณ์ที่เสนอ "ประเด็น" ไม่ใช่บทวิจารณ์ที่เป็นเพียงบทรายงานหรือการบอกเล่าประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เขียน

โครงการวิจัยได้ให้นิยาม "การวิจารณ์" ไว้ว่า หมายถึง *การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะ บริบทของศิลปกรรม และ/หรือปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจในความหมายและความสำนึกในคุณค่าของตัวงาน ตลอดจนศิลปะโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงการแสดงทัศนะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับชีวิตและสังคมอีกด้วย* นิยามนี้ขยายขอบเขตด้านรูปแบบของบทวิจารณ์ให้หลากหลายกว่าที่เข้าใจกันอยู่โดยทั่วไป แต่ผู้คัดสรรถือว่าบทวิจารณ์ที่คัดสรรควรมีเนื้อหาที่กล่าวถึงตัวบทหรือผลงานศิลปะด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงการเสนอความคิดเห็นประเด็นใดประเด็นหนึ่งเท่านั้น

เกณฑ์เบื้องต้นดังกล่าว มีนัยสำคัญในการที่จะชี้ให้เห็น "พลังทางปัญญา" ของบทวิจารณ์ ตามนิยามที่กำหนดไว้ว่า *พลังทางปัญญา คือ ความรู้และความคิดที่นำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องของการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การสร้างสรรค์นี้ทำหน้าที่จรรโลงสังคมและมนุษยชาติ*

กรอบความคิดของกระบวนการคัดสรรบทวิจารณ์ชุดนี้ จึงมุ่งสู่เป้าหมายในการชี้ให้เห็น "พลังทางปัญญา" และ "องค์ความรู้" ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจารณ์ (หรืออีกสถานะหนึ่ง คือ ผู้วิจัย) และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการรับและเรียนรู้ประสบการณ์ข้ามสาขา (cross - disciplinary) ระหว่างผู้วิจัย ซึ่งเป็นทั้งนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานศิลปะ และนักวิจารณ์ ดังนั้น นอกจากการพิสูจน์แนวคิด "ศิลปะส่องทางให้แก่กัน" ที่ปรากฏอยู่ในบทวิจารณ์หลายบทแล้ว การคัดสรรบทวิจารณ์ยังคาดหวังที่จะพิสูจน์แนวคิด "การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน" ทั้งในด้านนัยเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม บทวิจารณ์ที่คัดสรรก็ยังมีความแตกต่างกันไปในด้านรูปลักษณะที่เห็นได้ชัด เช่น ขนาดหรือความยาวของบท ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการกำหนดเนื้อที่ของสื่อหรือเวทีวิจารณ์ ซึ่งก็คือนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ นอกจากนี้ ความแตกต่างที่เห็นชัดถ้าได้

---

[๓] ดูภาคผนวก รายการบทวิจารณ์ทั้งหมดของผู้วิจัยทั้ง ๔ สาขา ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในระหว่างดำเนินโครงการวิจัย

อ่านบทวิจารณ์ทั้งหมด ก็คือ ท่วงทำนองการเขียน (style) อันอาจมีเหตุมาจากลักษณะเฉพาะของตัวงานศิลปะแต่ละสาขา และลักษณะเฉพาะของผู้เขียนแต่ละคน องค์ความรู้เดิมของผู้เขียน ตลอดจนกลวิธีทางการใช้ภาษาและสำนวนโวหาร ความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ มิได้เป็นเกณฑ์ในการที่จะ "คัดออก" แต่ถือเป็นกรอบในการที่จะพยายามกระจายให้เห็นความหลากหลายที่อาจถือได้ว่าเป็นพลังทางปัญญาของบทวิจารณ์ในลักษณะหนึ่งเช่นกัน

ด้วยกรอบและเกณฑ์ดังกล่าวมานี้ การคัดสรรบทวิจารณ์จึงมิได้เป็นการประกวดผลงานชิ้นดีเด่น หรืองานระดับเข้ารอบ แม้ว่าโดยนัยของการคัดสรร ย่อมจะมีขั้นตอนของการเฟ้นหาและประเมินค่าชิ้นงานที่มีคุณสมบัติและคุณภาพ ตามแนวทางและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว

ลักษณะเนื้อหาโดยรวมของบทสรรนิพนธ์ [๔]

บทวิจารณ์งานศิลปะทั้ง ๔ สาขา คือ วรรณศิลป์ ทัศนศิลป์ ศิลปะการละคร และสังคีตศิลป์ ตั้งแต่ระยะแรก (พ.ย. ๒๕๔๑ - ธ.ค. ๒๕๔๒) จนถึงบทวิจารณ์รุ่นสุดท้าย (ก.ค. – ต.ค. ๒๕๔๔) มีลักษณะร่วมของเนื้อหาที่ค่อนข้างคงเส้นคงวามาโดยตลอด คือ

- การให้ความรู้เกี่ยวกับตัวบทหรือผลงานศิลปะ ในลักษณะข้อมูลเชิงภววิสัย และการอธิบายองค์ประกอบของผลงานศิลปะ
- การใช้ทฤษฎีและความรู้เฉพาะสาขา ในการวิจารณ์งาน และการเปรียบเทียบผลงานบางชิ้น
- การประเมินคุณค่า ทั้งในเชิงทฤษฎี และอัตวิสัยของผู้วิจารณ์

การให้ความรู้เกี่ยวกับตัวบทหรือผลงานที่นำมาวิจารณ์นั้น เป็นลักษณะร่วมที่เห็นได้เด่นชัดในบทวิจารณ์แทบทุกชิ้น ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากองค์ความรู้เดิมของผู้วิจารณ์ ที่เป็นทั้งนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานศิลปะ ในกรณีของบทวิจารณ์สาขาวรรณศิลป์ ผู้วิจารณ์บางคนอาจจะไม่ได้เป็นผู้สร้างผลงานเขียน แต่ก็มีภูมิหลังทางวิชาการสาขาวรรณกรรมโดยตรง การให้ข้อมูลเชิงภววิสัย เช่น บริบททางสังคมและวัฒนธรรม ภูมิหลังเกี่ยวกับตัวศิลปินเจ้าของผลงาน ลักษณะโครงสร้างของงาน และมโนทัศน์หลักของการแสดงงาน จึงเป็นลักษณะร่วมของเนื้อหา ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านบทวิจารณ์เข้าใจตัวบทหรือผลงานศิลปะ และบริบทของงานแต่ละชิ้นได้ดียิ่งขึ้น แม้ว่าโดยทั่วไป ผู้ที่สนใจอ่านบทวิจารณ์แต่ละสาขามักจะเป็นผู้ที่อยู่ในแวดวงของสาขานั้นๆ อยู่แล้ว หรือเป็นผู้สนใจติดตามการสร้างงาน การแสดงงาน ตลอดจนการวิจารณ์ผลงานมาอย่างต่อเนื่อง แต่ข้อมูลเชิงภววิสัยเหล่านี้ก็ยังมีประโยชน์มากในการทบทวนองค์ความรู้เดิม และสร้างความสืบ

---

[๔] การวิเคราะห์ลักษณะเนื้อหาโดยรวมของบทวิจารณ์ทั้ง ๔ สาขา ส่วนใหญ่มาจากบทวิเคราะห์ของ กรกช อัตตวิริยะนุภาพ ผู้ช่วยหัวหน้าโครงการวิจัย ซึ่งเสนอเป็นบทนำของเอกสารรายงานการวิจัยในส่วนของการเขียนบทวิจารณ์ของคณะผู้วิจัย เอกสารรายงานดังกล่าวนี้ เสนอต่อ สกว. ทุกรอบ ๖ เดือน รวมทั้งหมด ๔ ครั้ง ยกเว้นบทวิจารณ์รุ่นสุดท้ายจำนวน ๑๑ บท ที่เผยแพร่ระหว่างเดือน กรกฎาคม – ตุลาคม ๒๕๔๔ ซึ่งโครงการฯกำลังจัดทำบทวิเคราะห์นำอยู่

เนื่องขององค์ความรู้ใหม่ โดยเฉพาะสำหรับนักศึกษาที่ยังมีประสบการณ์น้อย และผู้สนใจในลักษณะ "สมัครเล่น" หรือ "ขาจร" ข้อมูลเชิงภววิสัยจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจได้ชัดเจนและกว้างขวางยิ่งขึ้น

บทวิจารณ์ดนตรีคลาสสิกหลายบท เป็นตัวอย่างที่ดีของการให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวบทและข้อมูลเชิงภววิสัย อาจเป็นเพราะตัวบทเป็นผลงานศิลปะต่างวัฒนธรรม ผู้วิจารณ์จึงมักสอดแทรกประวัติหรือเกร็ดที่น่าสนใจของบทเพลงชิ้นสำคัญ ลักษณะเด่นของการบรรเลงเครื่องดนตรีบางประเภท วงดนตรีกับขนบทางคีตศิลป์และวัฒนธรรมประจำชาติ ตลอดถึงฝีมือในการกำกับวงของวาทยกรระดับเจ้าสำนัก ดังเช่น ในบทวิจารณ์ "ประชาธิปไตยในดนตรีการ : การมาเยือนของออร์เฟอุส เซมเบอร์ ออร์เคสตรา" ผู้วิจารณ์กล่าวว่า "เสียงของวงโปร่งใส ต่างจากวงยุโรปโดยเฉพาะอย่างยิ่งวงเยอรมันส่วนใหญ่ ซึ่งมักมีเสียงแน่นและกลมดามขนบที่วากเนอร์ (Wagner) ได้วางเอาไว้และสืบทอดมาจนทุกวันนี้" ในบทวิจารณ์ทัศนศิลป์ "นิทรรศการร้อนๆ มาให้ซิม : Survey ของแกร์ฮาร์ด ริคซ์เทอร์" ผู้วิจารณ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวศิลปิน ลักษณะเด่นหรือสไตล์เฉพาะตัวของศิลปิน ตลอดจนมโนทัศน์ด้านคุณค่าของงานจิตรกรรมอย่างกระจ่างชัดเจน จนเมื่อถึงช่วงที่เป็นการวิพากษ์ถึงความล้มเหลวของการจัดแสดงงานนิทรรศการ ประเด็นของคำวิพากษ์จึงเฉียบขาด หนักแน่นและคมชัด ถึงขั้นที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการโต้แย้ง นับเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลภววิสัยที่ควรถือเป็นแบบอย่างทีเดียว

ในเรื่องของการอธิบายองค์ประกอบของงานศิลปะนั้น เป็นลักษณะที่ปรากฏอยู่เสมอๆในบทวิจารณ์วรรณศิลป์ เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นข้อดีข้อด้อยอย่างชัดเจน ก่อนที่จะประเมินคุณค่า การอธิบายหรือวิเคราะห์องค์ประกอบจึงมีลักษณะเป็นการให้เหตุผลที่มีการแจงรายละเอียดอย่างเป็นรูปธรรม มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างองค์ประกอบกับประเด็นความคิดย่อย ซึ่งนำไปสู่การประมวลความคิดในประเด็นหลัก และทำให้การประเมินคุณค่าตัวงานมีเหตุผลชัดเจนเป็นขั้นตอน

การอธิบายองค์ประกอบในบทวิจารณ์สาขาศิลปะการละครและทัศนศิลป์ มีลักษณะเด่นที่น่าสนใจ เพราะผลงานทั้งสองสาขา มีองค์ประกอบหลายอย่างที่จำเป็นต้องอธิบายเพื่อให้เห็นภาพผลงานได้สมบูรณ์ ความยากลำบากในการอธิบายองค์ประกอบเหล่านี้ (ซึ่งรวมถึงองค์ประกอบของการแสดงดนตรีด้วย) อยู่ที่การใช้ "ภาษาและไวยากรณ์" ของศิลปะสาขาหนึ่ง (วรรณศิลป์) มาอธิบายภาษาและไวยากรณ์ของศิลปะอีกสาขาหนึ่ง แม้จะมีภาพประกอบเข้ามาช่วยการอธิบายได้บ้าง แต่ก็ยังยากเย็นเอาการ แม้กระนั้น ผู้วิจารณ์บางคนก็สามารถทำได้อย่างดีเยี่ยม ดังเช่นในบทวิจารณ์การแสดงงานศิลปะ "นามธรรมในความเป็นหญิงของพินรี สัณฑ์พิทักษ์" และบทวิจารณ์สาขาศิลปะการละคร "ฟลามิงโก บาร์ บทละครแห่งความปลดเปลื้องและปลดปลง" ซึ่งมีผลให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความซับซ้อนขององค์ประกอบและโครงสร้างขององค์ประกอบทั้งหมด ผ่านสื่อภาษาข้ามสาขาได้อย่างแจ่มชัด และยังสามารถรับปฏิกิริยาและพลังทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นแก่ตัวผู้วิจารณ์ได้อีกด้วย

ข้อที่น่าสังเกตคือ บทวิจารณ์ในสาขาทัศนศิลป์และศิลปะการละคร แม้จะต้องใช้ศัพท์วิชาการเฉพาะสาขาในการอธิบายองค์ประกอบ แต่ก็ยังน้อยกว่าการใช้ศัพท์เฉพาะทางดนตรีคลาสสิก ซึ่งอาจมีนัยว่า ทัศนศิลป์และศิลปะการละคร ที่มีต้นกำเนิดมาจากตะวันตกนั้น มีความเป็นสากลมากกว่าดนตรีคลาสสิก และก้าวข้ามวัฒนธรรมของพื้นที่ต่างซีกโลกมาได้แล้ว หรือในทางกลับกันคงต้องอธิบายว่า ดนตรีคลาสสิกยังไม่สามารถสร้างความคุ้นเคยในสังคมไทย ได้มากเท่าศิลปะในอีกสองสาขา ทั้งๆ ที่ต่างก็ข้ามมาจากอีกซีกโลกเช่นเดียวกัน

ลักษณะร่วมประการที่สอง คือ การใช้ทฤษฎีและความรู้เฉพาะสาขา ในการวิจารณ์งานเป็นลักษณะที่เห็นได้ชัด การที่ผู้วิจารณ์แทบทุกคนเป็นนักวิชาการและเป็นผู้สร้างงานศิลปะด้วยในขณะเดียวกัน ทำให้องค์ความรู้ด้านทฤษฎีมีบทบาทมาก เมื่อผู้สร้างงานหรือนักวิชาการเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้วิจารณ์ นอกจากนี้ การใช้ทฤษฎีและความรู้เฉพาะทาง ยังมีความสัมพันธ์กับการให้เหตุผลประกอบการวิจารณ์ และเป็นการลดอัตวิสัยในการแสดงทัศนวิจารณ์ ดังเช่นในกรณีที่ผู้วิจารณ์จะประเมินคุณค่าในเชิงลบของการแสดงสดของวงดนตรีบางรายการ หรือการแสดงละครเวทีบางเรื่อง ผู้วิจารณ์อาจยกหลักทฤษฎีและความรู้เฉพาะสาขามาเกริ่นนำ ไว้ก่อน หรือตรงกันข้าม เมื่อรู้สึกว่ากำลังจะแสดงความชื่นชมอย่างมาก จนอาจมีลักษณะของปฏิกิริยาทางอารมณ์ของผู้วิจารณ์ มากกว่าการเสนอประเด็นที่ชวนให้ผู้อ่าน "คิดต่อ" วิธีการของทฤษฎีและข้อสรุปความรู้อาจช่วยกลบหรือเกลื่อนปฏิกิริยาทางอารมณ์ลงได้ ในขณะที่ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้สูงขึ้น

การใช้ทฤษฎีและความรู้เฉพาะสาขา ยังเชื่อมโยงไปถึงการเปรียบเทียบผลงานศิลปะที่นำมาวิจารณ์ กับงานชิ้นอื่นๆ ทั้งที่เป็นการเปรียบเทียบกับผลงานคลาสสิกหรืองานที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย และที่เป็นการเปรียบเทียบการแสดงงานศิลปะบทเดียวกัน จากฝีมือของศิลปินต่างคน หรือที่เป็นผลงานชิ้นเดียวกัน แต่ต่างสถานที่ต่างวาระการแสดง การเปรียบเทียบในทำนองนี้ปรากฏทั้งในกรณีของทัศนศิลป์ สังคีตศิลป์ และ ศิลปะการละคร ส่วนในกรณีของวรรณศิลป์นั้น มักจะปรากฏในลักษณะการเปรียบเทียบกับงานชิ้นเอกหรือชิ้นสำคัญ โดยเน้นที่การเปรียบเทียบคุณสมบัติทางสุนทรียภาพ ซึ่งอาจถือเป็นแนวการวิจารณ์หลักทางวรรณศิลป์ของไทยมาแต่เดิม

ลักษณะร่วมประการที่สาม คือ การประเมินคุณค่าในเชิงทฤษฎีและเชิงอัตวิสัยของผู้วิจารณ์ ซึ่งเกี่ยวโยงกับลักษณะร่วมประการที่สอง คือการอ้างทฤษฎีและความรู้ในสาขา ซึ่งนอกจากจะทำให้การวิจารณ์มีเหตุผลและหลักการดังกล่าวแล้วแล้ว ยังเท่ากับเป็นการทบทวนองค์ความรู้และตรวจสอบประสบการณ์ของผู้วิจารณ์เอง ก่อนที่จะประเมินคุณค่าผลงานนั้นๆ

การประเมินคุณค่าในบทวิจารณ์แต่ละสาขามีรายละเอียดที่ต่างกันไป ซึ่งอาจเกิดจากลักษณะเฉพาะตัวของผู้วิจารณ์แต่ละคน เช่นในสาขาวรรณศิลป์ การประเมินคุณค่ามักจะแสดงรายละเอียดของการติ-ชม ที่สัมพันธ์กันอย่างชัดเจนกับการอธิบายองค์ประกอบของตัวงาน อาจ

เป็นเพราะผู้วิจารณ์ต้องการแสดงความเป็นเหตุเป็นผลตามระบบวิชาการวรรณกรรมศึกษาและวรรณกรรมวิจารณ์ เพราะตัวผู้วิจารณ์อยู่ในระบบดังกล่าว และอาจไม่ได้เป็นผู้สร้างงานวรรณกรรมเอง ทำให้น้ำเสียงของการติ-ชมหรือการประเมินคุณค่ามีลักษณะค่อนข้างประนีประนอมถนอมน้ำใจ และบางครั้งดูคล้ายกับว่าผู้วิจารณ์ประสงค์จะเลี่ยงการแสดงอัตวิสัย ซึ่งโดยทั่วไปถือกันว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรใช้ (หรืออย่างน้อยก็ไม่ใช้เป็นหลัก) ในการวิจารณ์และประเมินค่า

ลักษณะน่าสนใจที่อาจมองได้ว่า เกี่ยวพันกับการประเมินคุณค่าแบบถนอมวาจาถนอมน้ำใจในบทวิจารณ์วรรณกรรมก็คือ ผู้วิจารณ์วรรณกรรมมักไม่ใช้สรรพนามแทนตัวเองในบทวิจารณ์ (บางครั้งอาจใช้ว่า "ผู้เขียน" หรือ "ผู้วิจารณ์" แต่ก็พบน้อยมาก) อาจจะเป็นเพราะต้องการทำให้บทวิจารณ์มีน้ำเสียงเป็นกลางๆ โดยไม่เอาตัวเองเข้าไปเป็นผู้ "พูด" โดยตรง แต่ผ่านข้อสรุปรวมและหลักทางทฤษฎี ถ้าข้อสันนิษฐานนี้ถูกต้อง วิธีการดังกล่าวก็น่าจะแสดงนัยว่าบทวิจารณ์ลายลักษณ์ยังอิงอยู่กับการวิจารณ์ด้วยวาจา ที่ไม่ประสงค์จะให้ข้อวิจารณ์ (โดยเฉพาะการติติงข้อด้อยของงาน) กลายเป็นประเด็นของ "วิวาทะ" ในทางโต้แย้ง

อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกต หรือข้อสงสัยนี้เกิดจากการมองจากบทวิจารณ์ในโครงการนี้เท่านั้น ยังไม่ได้วิเคราะห์จริงจังจากข้อมูลที่มีปริมาณและความหลากหลายมากเพียงพอ แต่ก็อาจเป็นประเด็นเล็กๆ ที่ทิ้งไว้ให้ "คิดต่อ" ทั้งในแง่ของผู้เขียนบทวิจารณ์และผู้วิจัย

ในบทวิจารณ์ศิลปะสาขาอื่น หากเป็นการประเมินคุณค่าอย่างตรงไปตรงมาในเชิงลบ เช่นในการวิจารณ์การแสดงดนตรี ละครเวที นอกจากจะใช้เหตุผลทางทฤษฎีและหลักความรู้เพื่อยืนยันน้ำหนักของการประเมินแล้ว ผู้วิจารณ์บางคนมักเกริ่นนำด้วยการแสดงความสุจริตใจและความเป็นมิตร หรืออาจจะไม่ประเมินคุณค่าของผลงานนั้นๆ โดยตรง แต่ประเมินคุณค่าของวิธีการจัดการ และวัฒนธรรมทางศิลปะที่แตกต่างกันระหว่างสังคมไทยกับสังคมที่เป็นบ่อเกิดของงานศิลปะนั้นๆ ตลอดจนบริบททางสังคมที่เป็นปัญหาเฉพาะตัว เช่นบทวิจารณ์เกี่ยวกับปัญหาของวงดุริยางค์แห่งชาติที่ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและอย่างรู้จริงจากภาครัฐ และบทวิจารณ์ศิลปะการละคร "สิ่งใหม่ในระบบเก่า : ข้อคิดเกี่ยวกับละครไทย" ซึ่งกล่าวถึงปัญหาการปรับตัวของศิลปะแบบแผนหรือศิลปะประเพณีในบริบททางเวลาและสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน รวมทั้งสภาวะเศรษฐกิจที่เป็นปัญหาพื้นฐานของการสร้างและเสนอผลงานศิลปะทุกสาขา

บทวิจารณ์ที่เสนอการประเมินค่าในเชิงลบอย่างคมเข้ม ตรงไปตรงมา โดยแสดงให้เห็นทั้งองค์ความรู้ทางทฤษฎี ประสบการณ์ตรงและบทบาทที่ชัดเจนของผู้วิจารณ์ในฐานะ "ตัวกลาง" ระหว่างผู้สร้างและผู้เสพงานศิลปะ แม้จะมีไม่มากนักแต่ก็ไม่ถึงกับขาดแคลน ดังเช่น บทวิจารณ์สาขาทัศนศิลป์ "นิทรรศการร้อนๆ มาให้ชิม : Survey ของแกร์ฮาร์ด ริคซ์เทอร์ " บทวิจารณ์สาขาศิลปะการละคร "บัลลังก์เมฆ : เหมาะท่า คว้าเหลว" "เหมาะท่า คว้าเหลว : บัลลังก์เมฆ" บทวิจารณ์สาขาสังคีตศิลป์ "Colors of Asia หรือ Colors of Hollywood เมื่อภูมิปัญญาตะวันออกถูกประเมินต่ำเกินไป" แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าความคมเข้มเฉียบขาดของการประเมินคุณค่า จะปรากฏอยู่เฉพาะในการประเมินเชิงลบเท่านั้น ในบทวิจารณ์ที่ประเมินคุณค่าผลงานในเชิงบวกอย่างสูง ก็แสดงทั้งองค์ความรู้ที่ลุ่มลึก ประสบการณ์ที่จัดเจนและความละเอียดลออของผู้

วิจารณ์เช่นเดียวกัน ซึ่งอาจเห็นได้ในบทวิจารณ์ วรรณศิลป์ "...สิงห์สาโท : การค้นพบตัวตนจากรากเหง้าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น" บทวิจารณ์สังคีตศิลป์ เรื่อง "โอกาสทองของยาจกวณิพกทางคีตศิลป์" เป็นอาทิ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ทำให้เห็นชัดว่าลักษณะร่วมทั้งสามประการ เป็นพื้นฐานสำคัญของบทวิจารณ์ที่มีคุณภาพ มีพลังทางปัญญา โดยเฉพาะในแง่การเสนอประเด็นหรือแนวคิดที่ทำให้ผู้อ่านบทวิจารณ์เกิดภาวะ "ครุ่นคิดพินิจนึก" ซึ่งน่าจะเป็นรากฐานของการเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ที่ใช้ขนบลายลักษณ์เป็นรูปแบบหลักต่อไป

ลักษณะเด่นของบทวิจารณ์แต่ละสาขา

ในการกล่าวถึงลักษณะโดยรวมของบทวิจารณ์ ที่จริงก็มีข้อความที่แสดงถึงลักษณะเด่นของงานวิจารณ์แต่ละสาขาอยู่บ้างแล้ว ซึ่งไม่ควรนำมากล่าวซ้ำอีก แต่ในที่นี้จะเสนอเฉพาะลักษณะเด่นที่ส่งผลสืบเนื่องถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกิจกรรมการเขียนบทวิจารณ์ของผู้วิจัยโดยตรง

เนื่องจากผู้เขียนบทวิจารณ์ทั้ง ๔ สาขา นับได้ว่าเป็น "ผู้รู้" ของสาขานั้นๆ อย่างน้อยก็ในระดับที่สูงกว่า "ผู้รักสมัครวิจารณ์" ทั่วๆ ไป [๕] การกล่าวถึงองค์ความรู้และเนื้อหาทางทฤษฎีตลอดจนการเปรียบเทียบผลงานในลักษณะต่างๆ จึงเป็นลักษณะเด่นของบทวิจารณ์ชุดนี้ บทวิจารณ์วรรณกรรมนั้น เห็นชัดว่า ได้เปรียบกว่าสาขาอื่น ตรงที่มีการสั่งสมองค์ความรู้มายาวนานและเป็นระบบพอสมควร แม้จะยังไม่ถึงขั้นที่พึงพอใจ ทำให้บทวิจารณ์วรรณกรรมมีการอ้างอิงย้อนหลังได้จากองค์ความรู้ในบริบทวัฒนธรรมและสังคมไทย ทั้งในด้านตัวบทวรรณกรรมและแนวการวิจารณ์ ตลอดจนประเด็นวิจารณ์ที่ปรากฏมาก่อนแล้ว ในขณะที่บทวิจารณ์อีก ๓ สาขา ยังต้องกล่าวอ้างถึงองค์ความรู้ และแนวคิดวิจารณ์ ตลอดจนประสบการณ์เชิงเปรียบเทียบจากบริบทวัฒนธรรมและสังคมตะวันตก ซึ่งเป็นต้นตอของปรัชญาและมโนทัศน์หลักในการสร้างงานศิลปะร่วมสมัย และเป็นสังคมที่วัฒนธรรมการวิจารณ์ดำเนินควบคู่มากับการสร้างงานศิลปะ

แต่ข้อที่กล่าวเสมือนเป็น "ข้อเสียเปรียบ" ของการวิจารณ์ศิลปะสาขาทัศนศิลป์ สังคีตศิลป์ และศิลปะการละคร นี้ มองจากอีกมุมหนึ่งก็จะกลับเป็นข้อได้เปรียบ ดังจะเห็นจากเนื้อหาและประเด็นของบทวิจารณ์ที่เฉียบคม มีชีวิตชีวา และเต็มไปด้วยการแสวงหา "ตัวตน" ในวัฒนธรรมของตนเอง ในขณะที่บทวิจารณ์ทางวรรณกรรมมักจะเลี่ยงการเปรียบเทียบทั้งในแง่ตัวบทของไทยเอง และตัวบทของวัฒนธรรมอื่น บทวิจารณ์อีก ๓ สาขา มักเสนอแนวคิดจากการเปรียบเทียบที่น่าสนใจ และบ่อยครั้งก็น่าดื่นเต้นที่จะ "คิดต่อ" หรือ "คิดโต้" เพื่อค้นหาคำตอบร่วมกัน การที่องค์ความรู้ทางทฤษฎีและแนวทางการวิจารณ์ ยังต้องการการศึกษา สั่งสมและถกเถียงโต้

---

[๕] บทวิจารณ์บางบทเขียนโดยผู้ช่วยวิจัย และผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนบทวิจารณ์ จึงอาจจะยังมีวุฒิภาวะทางวิชาการและประสบการณ์ทางการวิจารณ์ลายลักษณ์ น้อยกว่าผู้วิจัย แต่ผลงานกลุ่มนี้ส่วนมากจะได้รับความช่วยเหลือจากหัวหน้าโครงการและผู้วิจัยของสาขานั้นๆ ในการอ่านและแนะนำปรับปรุงก่อนตีพิมพ์เผยแพร่

แย้งเพื่อกลั่นกรองและสร้างองค์ความรู้และแนววิจารณ์ที่สอดคล้องกับพื้นฐานวัฒนธรรมของตนเอง ทำให้ภาวะของการเสนอประเด็นเพื่อการ "ครุ่นคิดพินิจนึก" อันเป็นหลักการสำคัญในนิยามของการสร้างวัฒนธรรมการวิจารณ์ เป็นไปอย่างคึกคักและเปิดกว้าง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บทวิจารณ์แสดงให้เห็นชัดว่า ผู้วิจารณ์ในกลุ่มทัศนศิลป์ สังคีตศิลป์ และศิลปะการละคร ต้องทุ่มเทแรงกายแรงใจเป็นอย่างมาก ในการที่จะสร้างองค์ความรู้ในสาขาของตนขึ้นมาให้ได้ในบริบทวัฒนธรรมของสังคมไทย

ความพยายามและการลงแรงดังกล่าว ทำให้เกิดลักษณะเด่นในบทวิจารณ์ของแต่ละสาขา เช่นในบทวิจารณ์ดนตรีตะวันตก เนื้อหาส่วนหนึ่งมักเสนอและวิจารณ์มิติทางวัฒนธรรมในแง่ของการจัดการแสดง และการบริหารจัดการอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน แม้จะไม่ใช่ประเด็นหลักแต่ก็มีความสัมพันธ์ชัดเจนกับประเด็นที่กำลังวิจารณ์ การวิจารณ์เชิงเปรียบเทียบที่แสดงการติดตามงานศิลปะอย่างเอาจริงเอาจัง ทั้งในด้านพัฒนาการของผู้แสดงและพัฒนาการขององค์ความรู้ในการสร้างงาน เป็นผลให้เกิดทั้งการสร้างองค์ความรู้และข้อเสนอแนะต่อผู้สร้างงานศิลปะ รวมทั้งกระบวนการจัดการงานศิลปะด้วย

ลักษณะของความมีชีวิตชีวาอีกอย่างหนึ่งของบทวิจารณ์ในกลุ่มนี้คือ ปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่เกิดแก่ผู้วิจารณ์ โดยเฉพาะในแง่ของความ "หงุดหงิด" ที่เกิดขึ้นในการแสดงงานศิลปะโดยตรง เช่น ในรายการบรรเลงของวงดุริยางค์ตะวันตก ที่ผู้ฟังส่วนหนึ่งไม่นำพาวัฒนธรรมของผู้ฟังที่เจริญแล้ว หรือการแสดงงานทัศนศิลป์ที่เป็นไปอย่างลวกๆ และรีบร้อน จนราวกับดูหมิ่นความรู้ของสาธารณชนผู้เสพงานศิลปะ ตลอดจนการจัดแสดงละครเวทีที่มุ่งถึงความสำเร็จทางเศรษฐกิจและการโฆษณามากกว่าการสัมฤทธิ์ผลทางศิลปะ ในลักษณะนี้ อาจกล่าวได้ว่า ผู้วิจารณ์เอาจริงเอาจังกับผู้สร้างงานศิลปะ และไม่ลังเลในการแสดงอัตวิสัย ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติงานศิลปะเองและในฐานะ "ผู้รู้"

พลังทางปัญญา : การ "ครุ่นคิดพินิจนึก" ของผู้เขียนบทวิจารณ์และผู้อ่าน

การเขียนบทวิจารณ์เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน แม้จะไม่ใช่งานใหม่สำหรับผู้วิจารณ์ในกลุ่มนี้ (ยกเว้นผู้วิจารณ์บางคนที่เพิ่งเริ่มต้นและได้รับการสนับสนุนจากโครงการวิจัยให้พัฒนาทักษะต่อเนื่องจากจุดเริ่มต้น) แต่การเขียนบทวิจารณ์ในช่วงระยะดำเนินโครงการ ก็น่าจะสร้างเงื่อนไขบางอย่างให้เกิดขึ้นในใจของผู้เขียน จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว โดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม เพราะอย่างน้อยการแสวงหาพลังทางปัญญาในบทวิจารณ์ ที่เป็นภารกิจหลักของผู้วิจารณ์ (ในสถานะนักวิจัย) ในช่วงเวลาถึง ๓ ปี ก็น่าจะส่งผลให้เกิดพันธะทางมโนทัศน์ในการเขียนบทวิจารณ์ของตนเอง

และควรต้องระบุไว้อีกครั้งหนึ่งในที่นี้ว่า การแสวงหาพลังทางปัญญาในบทวิจารณ์ เป็นพันธะหลักหรือเงื่อนไขสำคัญของการคัดสรรบทวิจารณ์ในสรรนิพนธ์ชุดนี้ด้วย

คำสำคัญที่ปรากฏในนิยามของ พลังทางปัญญา คือ "ความรู้" และ "ความคิด" ที่นำไปสู่ "ความเข้าใจ" ในเรื่องของการ "สร้างสรรค์" การแสวงหาและพิจารณาพลังทางปัญญาใน

บทวิจารณ์จึงยึดเอาคำสำคัญนี้เป็นแนวคิดหลัก ในเรื่องของความรู้และความคิดนั้น ได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องของลักษณะร่วมทางเนื้อหาและลักษณะเด่นของบทวิจารณ์แต่ละสาขา ในที่นี้ จะกล่าวถึงพลังทางปัญญาในประเด็นของการกระตุ้นความคิด หรือการ "ครุ่นคิดพินิจนึก" ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจของผู้วิจารณ์และผู้อ่านบทวิจารณ์ ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องส่งผลไปถึงการสร้างสรรค์ ที่ไม่ได้หมายความแต่เพียงการสร้างสรรค์ของผู้สร้างงานศิลปะเท่านั้น เพราะการสร้างสรรค์ย่อมไร้ความหมายหากไม่มีเป้าหมายของการสร้างสรรค์ ที่รับรู้ว่ามีสาธารณชนผู้รักงานศิลปะอยู่ด้วย

มีบทวิจารณ์หลายบทที่เริ่มด้วยการแสดงปฏิกิริยาทางอารมณ์ของผู้วิจารณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อได้อ่าน ได้ฟัง หรือได้ดูงานศิลปะ การแสดงออกของปฏิกิริยาทางอารมณ์มักจะถูกมองว่า เป็นข้อมูลอัตวิสัยที่ไม่พึงใช้ในการวิจารณ์ แต่บางทีเราอาจได้พบว่า การแสดงปฏิกิริยานั้นมีส่วนสำคัญการเน้นให้เห็นว่า ผู้วิจารณ์เอาจริงเอาจังและจริงใจกับผลงานศิลปะนั้นๆเพียงใด น้ำเสียงของผู้วิจารณ์ดนตรีที่หงุดหงิดกับความไม่เอาจริงหรือไม่ประณีตของศิลปินก็ดี ความหงุดหงิดที่บางครั้งถึงขั้นขุ่นเคืองกับบริบททางวัฒนธรรมและสังคมของกลุ่มผู้ฟัง (ที่ไร้วัฒนธรรม) และผู้บริหารจัดการแสดงก็ดี ในทางลึกแล้ว กลับสะท้อนถึงความคิด ความรู้ และความเข้าใจของผู้วิจารณ์ เช่นเดียวกับผู้วิจารณ์ศิลปะการละครที่มีปฏิกิริยาต่อมโนทัศน์หลักของผู้จัดการแสดงที่มุ่งความสำเร็จทางการโฆษณาอันนำไปสู่ความสำเร็จทางรายได้ แต่ไม่สนใจความสำเร็จในแง่ศิลปะการแสดงออกของปฏิกิริยาทางอารมณ์เหล่านี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่า ไม่ได้นำไปสู่การ "กระตุ้น" ความคิดของผู้วิจารณ์ และเป็นเหตุสำคัญอย่างหนึ่งในการที่จะทำให้ผู้วิจารณ์ลงแรงกายแรงใจในการเขียนบทวิจารณ์นั้นๆ ขึ้นมา พลังทางอารมณ์จึงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการสร้างบทวิจารณ์ที่มีชีวิตและมีพลัง หากพิจารณาในแง่นี้ บางทีคำว่า "รู้สึกนึกคิด" อาจจะตรงกับขั้นตอนที่เกิดขึ้นจริงในการสร้างงานวิจารณ์มากกว่า "ครุ่นคิดพินิจนึก" ซึ่งมีลักษณะเชิงอุดมคติ

แน่นอนว่า ถ้าบทวิจารณ์มีแต่ปฏิกิริยาทางอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นในทางบวกคือ ชื่นชมยกย่อง หรือทางลบ คือตำหนิติติง (หรือติเตียน) ก็ตาม บทวิจารณ์นั้นย่อมไม่รวมอยู่ในประเภทผลงานที่แสดงพลังทางปัญญา ประเด็นปัญหาอยู่ที่ว่า เมื่อแสดงอารมณ์แล้ว ผู้วิจารณ์สามารถเชื่อมโยงพลังอารมณ์ของตนให้ไปสู่การอธิบายที่มีเหตุผลและแสดงปัญญาความรู้ ความคิด ของตนได้หรือไม่

บทวิจารณ์การแสดงดนตรีคลาสสิก " Colors of Asia หรือ Colors of Hollywood เมื่อภูมิปัญญาตะวันออกถูกประเมินต่ำเกินไป" "เพื่อความอยู่รอดของบี.เอส.โอ.? สืบเนื่องจากคอนเสิร์ต Chinese Classics" บทวิจารณ์งานนิทรรศการศิลปะ "นิทรรศการร้อนๆ มาให้ชิม : Survey ของแกร์ฮาร์ด ริคซ์เทอร์" และบทวิจารณ์ละคร " ละครหุ่นจากโพ้นทะเล ขายเปลือกดีกว่าขายแก่น" มีน้ำเสียงของปฏิกิริยาทางอารมณ์ในเชิงลบในตอนเริ่มต้น และตามมาด้วยการให้ข้อมูลภววิสัย การอภิปรายประเด็นทางองค์ความรู้ การวิพากษ์คุณค่า และข้อเสนอแนะถึงผู้มีส่วนในการสร้างงานศิลปะแต่ละรายการ บทวิจารณ์เหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ดีของการแสดงว่าปฏิกิริยาทางอารมณ์สามารถนำไปสู่การอธิบายที่มีตรรกะชัดเจน เป็นเหตุเป็นผล และยังกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาต่อเนื่องในลักษณะของการ "ครุ่นคิดพินิจนึก" ทั้งผู้สร้างงานและผู้อ่านบทวิจารณ์ หรืออย่างน้อยก็

ทำให้ต้อง "คิดต่อ" ในประเด็นหลักที่ผู้วิจารณ์กล่าวถึง ซึ่งเชื่อมโยงกับการแสดงออกของพลังอารมณ์เชิงลบในตอนต้นบท ทำให้เห็นว่า การติเพื่อก่อ นั้นมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมได้จริง

มีข้อสังเกตว่า ในการวิจารณ์งานวรรณกรรม ผู้วิจารณ์มีโอกาสที่จะเลือกงานที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางอารมณ์ในเชิงบวก หรือเรียกง่ายๆ ว่างานที่ "ชอบ" มาวิจารณ์ ซึ่งงานวิจารณ์เชิงบวกเช่นนี้ย่อมไม่สร้างปฏิกิริยาโต้กลับรุนแรงเหมือนงานวิจารณ์เชิงลบในวงการวิจารณ์วรรณกรรมปัจจุบัน มีเหตุบ่อยครั้งที่งานวิจารณ์เชิงลบ ก่อให้เกิด "วิวาทะทางการวิจารณ์" ที่ไม่น่าพึงใจ แม้บางครั้งลักษณะการแสดงออกปฏิกิริยาทางอารมณ์ของผู้วิจารณ์อาจจะมีเหตุมาจากการเลือกใช้"ภาษาและไวยากรณ์" [๖] ในการวิจารณ์ที่รุนแรงเกินกว่าความรู้สึกที่แท้จริงของตน (บางครั้ง ในการวิจารณ์ข้ามสาขาหรือการวิจารณ์ที่ใช้ความรู้ระหว่างสาขา ก็อาจเกิดปัญหาของการเลือกใช้ภาษาและไวยากรณ์ อันเป็นรหัสของศิลปะแต่ละสาขาได้เหมือนกัน[๗] ฉะนั้น ประเด็นนี้จึงเกิดขึ้นได้ไม่เฉพาะแต่ในการวิจารณ์วรรณกรรม)

ในการวิจารณ์งานแสดงทางศิลปะสาขาอื่น โดยเฉพาะสังคีตศิลป์และศิลปะการละคร ผู้วิจารณ์อาจไม่มีโอกาสและเวลาที่จะเลือกตัวบทที่จะวิจารณ์ได้มากเท่าสาขาวรรณศิลป์ เช่น ต้องวิจารณ์การแสดงสดทางดนตรี การแสดงเฉพาะโอกาส รวมทั้งการแสดงที่เป็นรายการเดียวกันแต่ผู้แสดงต่างชุดกัน (ในกรณีของละคร) เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุที่ทำให้ผู้วิจารณ์เลี่ยงไม่ได้ (หรือไม่เห็นว่าควรเลี่ยง) ที่จะแสดง "พลังอารมณ์" ที่นำไปสู่การกระตุ้นความคิดในการวิจารณ์ ในประเด็นนี้ได้กล่าวไว้แล้วว่าอาจจะกลับเป็นลักษณะเด่นที่สร้างความมีชีวิตชีวาให้แก่บทวิจารณ์ และในทางกลับกัน อาจต้องรับว่า การเลี่ยงที่จะแสดงพลังทางอารมณ์ส่งผลให้บทวิจารณ์วรรณกรรมหลายบทมีลักษณะค่อนข้างชืดเนือย ด้วยวิธีการ "เล่า" เนื้อหา การแจกแจงและวิเคราะห์องค์ประกอบ รวมทั้งการแสดงองค์ความรู้ แม้จะมีประเด็นความคิดและนัยเชิงทฤษฎีที่น่าสนใจในการวิจารณ์นั้น แต่การลด"พลังทางอารมณ์" ของผู้วิจารณ์ ก็พลอยส่งผลในการลดพลังอารมณ์" ของผู้อ่านไปด้วย

เมื่อกล่าวถึงบทวิจารณ์วรรณกรรมโดยรวมในเชิงข้อด้อยแล้ว ก็จำเป็นต้องให้ความยุติธรรมด้วยการระบุไว้ ณ ที่นี้ ว่า บทวิจารณ์วรรณกรรมบางบทที่เขียนอย่างกระชับ แต่มีพลังทางอารมณ์และปัญญาที่กระตุ้นความคิดผู้อ่านได้ตลอดเวลาที่อ่าน ดังเช่น "ศิษย์ฝรั่งที่วิญญาณยัง

---

[๖] ในการประชุมครั้งหนึ่งของโครงการ ผู้อภิปรายได้ใช้คำว่า "ภาษาและไวยากรณ์" ของศิลปะแต่ละสาขา เพื่อเสนอว่าการวิจารณ์ลายลักษณ์ ผู้วิจารณ์ควรต้องรู้จักและเข้าใจความหมายของคำที่ใช้ในองค์ความรู้และทฤษฎีของศิลปะสาขานั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นศัพท์เฉพาะทางวิชาการ หรือคำธรรมดาที่นำมาใช้ในความหมายเฉพาะของศิลปะ "ภาษาและไวยากรณ์" ในที่นี้จึงมีนัยต่างออกไปจากความหมายกลางของคำว่า ภาษา และ ไวยากรณ์

[๗] ในเอกสารรายงานผลการวิจัยเฉพาะสาขาของโครงการ ผู้วิจัยบางคน กล่าวถึงการเรียนรู้ภาษาและไวยากรณ์ของศิลปะที่ไม่ใช่สาขาเฉพาะของตน ว่าเป็นประโยชน์ในการขยายขอบเขตความเข้าใจงานศิลปะและนำมาใช้ได้จริง ในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัย (ในฐานะผู้สร้างงานศิลปะ) ก็ติงว่า ผู้วิจารณ์ที่มาจากสาขาอื่น ไม่เข้าใจหรือใช้ภาษาและไวยากรณ์ที่ไม่ถูกต้องตามรหัสของศิลปะสาขาที่วิจารณ์ ซึ่งนำไปสู่การวิจารณ์ผิดประเด็น หรือผิดหลักทางทฤษฎี

เป็นไทย : ว่าด้วยรวมเรื่องสั้นภาษาอังกฤษของศุภาศิริ สุพรรณเภสัช" เป็นตัวอย่างที่สมบูรณ์แบบของการประสานความรู้ ความคิด และอารมณ์ อย่างสมดุล ทั้งยังเสนอนัยเชิงทฤษฎีที่กระตุ้นให้คิดต่อ ในประเด็นสำคัญว่าด้วยการแสวงหาและสร้าง "ทฤษฎีจากแผ่นดินแม่"

จากจุดนี้ จะเห็นความเชื่อมโยงจากการกระตุ้นความคิดของผู้เขียนบทวิจารณ์ ไปสู่การกระตุ้นความคิดของผู้อ่านบทวิจารณ์ ในอีกลักษณะหนึ่งที่ต่างไปจากการกระตุ้นความคิดในแง่ของการถกเถียงทางวิชาการ ในแง่ประเด็นทางทฤษฎี และในแง่ของการประเมินคุณค่า ซึ่งมักปรากฏเป็นขั้นตอนสุดท้าย

ปัญหาหลักตรงนี้คือ การปรับดุลระหว่างพลังทางอารมณ์ (หรือ อัตวิสัยในบางกรณี) กับพลังทางปัญญา ซึ่งผู้วิจารณ์บางคนก็ได้เขียนถึงความยากลำบากในการปรับดุลดังกล่าวนี้ไว้ในบทวิจารณ์ของตนด้วย

อย่างไรก็ตาม การทำงานร่วมกัน *–อย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ*—ของนักวิชาการต่างสาขาในโครงการก็ส่งผลอย่างเห็นได้ชัดในบทวิจารณ์ ทั้งในด้านการเรียนรู้ร่วมกัน และการทำความเข้าใจมุมมองของผู้ที่อยู่ต่างสาขา บทวิจารณ์บางบท เช่น "นามธรรมในความเป็นหญิงของพินรี สัณฑ์พิทักษ์" นอกจากจะแสดงความเชี่ยวชาญในองค์ความรู้เฉพาะสาขา ยังแสดงความกลมกลืนอย่างน่าทึ่งของการใช้มุมมองของศิลปะต่างสาขามาอธิบายทั้งพลังทางอารมณ์และพลังทางปัญญาในการชื่นชมงานศิลปะ ทั้งนี้รวมไปถึงทักษะในการใช้ "ภาษาและไวยากรณ์" ที่สมบูรณ์แบบอีกด้วย

แม้ว่าจะมีบทวิจารณ์ไม่มากนักที่ทำได้ถึงขั้นนี้ แต่เมื่ออ่านบทวิจารณ์ทั้งหมดในแต่ละสาขา (ซึ่งเรียงลำดับตามเวลาที่เผยแพร่ เท่าที่จะลำดับได้) จะเห็นได้ถึงลักษณะความคลี่คลายของการเรียนรู้ร่วมกันและการที่ผู้วิจารณ์แต่ละคน นำความรู้มาใช้ทำความเข้าใจงานศิลปะในสาขาของตนและสาขาอื่น สาขาศิลปะการละคร ซึ่งรับรู้กันโดยทั่วไปว่า เป็นประหนึ่งเบ้าหลอมรวมศิลปะสาขาอื่นๆ เข้ามาเป็นวัตถุดิบในการสร้างงานของตน มักจะได้รับคำวิจารณ์จากคนต่างสาขา ซึ่งถือเอาว่า ตนก็มีความรู้ความเข้าใจ "ปัจจัยร่วม" ในการสร้างงานศิลปะประเภทนี้ ในขณะเดียวกัน ผู้สร้างงานละครก็มักจะท้วงติงว่า ผู้วิจารณ์ต่างสาขาไม่เข้าใจแท้จริงในองค์ความรู้และทฤษฎีของการสร้างงานละคร บทวิจารณ์ของสาขาศิลปะการละครที่รวมอยู่ในสรรนิพนธ์นี้ (และอีกหลายบทที่มิได้รวมเอาไว้) แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้วิจารณ์ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานสร้างละครด้วยนั้น ได้ใช้การเรียนรู้ร่วมกับผู้รู้ของสาขาอื่น มาเป็นประโยชน์ในการวิจารณ์ผลงานละครอันเป็นความรู้เฉพาะทางของตน

พลังทางปัญญาในสรรนิพนธ์บทวิจารณ์ชุดนี้ จึงขยายขอบเขตกว้างขวางออกไปมากกว่าการให้ความรู้โดยตรงแก่สาธารณชน (ดังที่ปรากฏอยู่ในบทวิจารณ์ดนตรีคลาสสิกจำนวนมาก) การสร้างความเข้าใจงานศิลปะและบริบทของงานศิลปะ รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดการครุ่นคิดพินิจนึกของผู้เขียนและผู้อ่าน บทวิจารณ์ งานศิลปะเหล่านี้ได้ขยายผลกระทบทางปัญญา ออกไปถึงการอธิบายที่เป็นรูปธรรมของความหมายที่แท้จริงของคำว่า "สหสาขา" (inter-disciplinary)

และ "ข้ามสาขา" (cross-disciplinary) ซึ่งเป็นนัยเชิงทฤษฎีที่สำคัญยิ่ง และน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นร่วมของการแสวงหาและสร้าง "ทฤษฎีจากแผ่นดินแม่" อันเป็นเป้าหมายทางอุดมคติ ของโครงการที่ปรารถนาจะทำให้เป็นรูปธรรมขึ้นมาในวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ของไทย

การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน : โดดเด่นโดยไม่เดียวดาย

โครงการวิจัย **การวิจารณ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคมร่วมสมัย** อันเป็นที่มาของสรรนิพนธ์บทวิจารณ์งานศิลปะ ๔ สาขา ชุดนี้ ตั้งสมมุติฐานที่เน้นความสำคัญของการสร้างและพัฒนาศักยภาพของการวิจารณ์ศิลปะด้วยขนบลายลักษณ์ เพื่อจะนำไปสู่การขยายผลถึงพลังทางปัญญาในการวิจารณ์ชีวิตและสังคมของไทย โดยเฉพาะการใช้พลังทางปัญญาในการสร้างองค์ความรู้และทฤษฎีของสังคมไทย สร้างรากฐานของวิจารณญาณขึ้นมาภายในบริบทของวัฒนธรรมในสังคมไทย เป้าหมายของโครงการอาจจะยังไม่บรรลุผลสมบูรณ์ในขั้นสุดท้ายที่วางไว้ ตามที่คณะผู้วิจัยเองได้เสนอไว้ในรายงานของตน แต่ในทัศนะของผู้ที่เป็นฝ่ายรับผลจากงานวิจัย เป้าหมายของโครงการในด้านการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาและทางการปฏิบัติงานวิจารณ์ศิลปะนั้นถือได้ว่าเป็นผลสำเร็จอย่างน่าภาคภูมิใจได้ โดยเฉพาะในแง่ของการสร้างนวัตกรรมการวิจัยที่มีผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

บทวิจารณ์ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของคณะผู้วิจัยจากต่างสาขา ชี้ชัดถึงการพัฒนาศักยภาพและทักษะทางการวิจารณ์ ที่มิใช่เป็นเพียงการร่วมความเห็นและร่วมวิธีการ เฉพาะในช่วงเวลาของการทำงาน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จเท่านั้น แต่ได้พิสูจน์ถึงความหมายลุ่มลึกของคำว่า "ส่องทาง" ทั้งในแง่ศิลปะและการวิจารณ์ "การส่องทางให้แก่กัน" มีความหมายที่แสดงปฏิสัมพันธ์ที่มีความจริงใจแห่งมิตรภาพ และที่จะสืบเนื่องต่อไปอีก ซึ่งเป็นความหมายที่จำเป็นจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาการวิจารณ์ที่อยู่ในขนบลายลักษณ์

"ศิลปะส่องทางให้แก่กัน" และ "การวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน" จึงเป็นรากฐานของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์ ที่จะสร้างความโดดเด่น โดยไม่เดียวดาย ของพลังปัญญาแห่งสังคมไทย

ภาคผนวก

รายชื่อบทวิจารณ์ของผู้วิจัย

และ

รายชื่อบทวิจารณ์ที่ได้รับการคัดสรร

บทวิจารณ์ของผู้วิจัย

รายการบทวิจารณ์ทั้งหมดที่ตีพิมพ์ แยกตามสาขา เรียงลำดับตามเวลาที่ตีพิมพ์เผยแพร่

วรรณศิลป์

๑. เจตนา นาควัชระ ศิษย์ฝรั่งที่วิญญาณยังเป็นไทย : ว่าด้วยรวมเรื่องสั้นภาษาอังกฤษของ ศุภาศิริ สุพรรณเภสัช **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ.๓๕๐ (๑๘ ก.พ. ๔๒) หน้า ๓๐–๓๑.

๒. เจตนา นาควัชระ ความเบิกบานของอาจารย์ภาษาต่างประเทศ ตอนที่ ๑,๒,๓ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๘๖-๘ (๒๘ ต.ค., ๔ พ.ย.,๑๑ พ.ย. ๔๒) หน้า ๖๒– ๖๓, ๕๙–๖๐,๖๐–๖๑

๓. อรพินท์ คำสอน ลิดเดิลทรี : การสร้างจิตสำนึกอันดีงามให้แก่มนุษย์ในการเข้าใจโลกและธรรมชาติ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๖๑ (๖ พ.ค. ๔๒) หน้า ๕๗

๔. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ คืนสิ้นกลิ่นกามรส : ความรัก ความใคร่ ชีวิตและความตาย **ศิลปวัฒนธรรม** (พฤษภาคม ๒๕๔๓) หน้า ๑๕๒–๑๕๕.

๕. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ สนามหญ้า : ...มุมมองต่อคนและสังคมยุคใหม่ จากนักเขียนเลือดใหม่ **ศรีบูรพา** ฉบับนักเขียน (๕ พฤษภาคม ๒๕๔๓) หน้า ๑๐๓–๑๒๐.

๖. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ บุรีแห่งบรมพุทโธ : เมืองแห่งผู้ตื่นรู้ **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ.๔๒๐๒ (๑๑ มี.ค. ๔๓) หน้า ๑๘.

๗. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ใต้เงาตะวัน ... ชีวิตจริงที่มีทั้งด้านที่งดงามและเงามืด **กรุงเทพธุรกิจ** ป.๑๓ ฉ. ๔๒๐๔ (๒๕ มี.ค. ๔๓) หน้า ๑๘.

๘. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ทะเล จำปี ดนตรี ทราย ...ทุกชีวิตล้วนมีทุกข์ **กรุงเทพธุรกิจ** ป.๑๓ (๒๗ พ.ค. ๔๓) หน้า ๑๘.

๙. ชมัยภร แสงกระจ่าง มิติใหม่ศิวาราตรี : จากร้อยแก้วสู่ร้อยกรอง **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ.๒๓๗๒ (อังคาร ๔ เม.ย. ๒๕๔๓) หน้า ๖๒–๖๓, ๑๑๑.

๑๐. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ แม่จัน สายน้ำที่ผันเปลี่ยน : เมื่อชีวิตและงานประสานเป็นหนึ่งเดียว **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๐ (อังคาร ๑๑ ม.ค. ๒๕๔๓) หน้า ๖๐–๖๑.

๑๑. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ความใฝ่ฝันของกวีกับยุคสมัย **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๘๔ (อังคาร ๒๗ มิ.ย. ๔๓) หน้า ๒๐–๒๑,๗๖.

๑๒. อรพินท์ คำสอน โอ้ อลิซ ผู้น่าสงสาร ที่ตกเป็นเหยื่อของยาเสพย์ติด **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๘๐ (อังคาร ๓๐ พ.ค. ๔๓) หน้า ๖๔,๘๗.

๑๓. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ความน่าจะเป็น : คลื่นลูกใหม่ของนักเขียนเรื่องสั้นไทย **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๙ ฉ. ๔๓๗ (๑๖ ต.ค. ๔๓) หน้า ๗๐–๗๑.

๑๔. ชมัยภร แสงกระจ่าง วันวารในโลกกว้าง : หนังสือสองมิติ **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ.๒๓๙๘ (อังคาร ๓ ต.ค. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๑๕. ชมัยภร แสงกระจ่าง กองทัพมด ภาพสะท้อนมนุษย์ในสายตามด **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๙๑ (อังคาร ๑๕ ส.ค. ๔๓) หน้า ๖๑–๖๒.

๑๖. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ สิงห์สาโท : การค้นพบตัวตนจากรากเหง้าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๙๖ (อังคาร ๑๙ ก.ย. ๔๓) หน้า ๖๑, ๖๒–๖๓.

๑๗. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ เย็นลมป่า : มอง 'ซวน' ในฐานะ' นักเขียน' **กล้าทานตะวัน** ป. ๑ ฉ. ๙ (เม.ย. ๔๔) หน้า ๖๘ - ๗๘

๑๘. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ขุนเขา ทะเล กรีซ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกายวรรณกรรม) (๑๒ พ.ค. ๔๔) หน้า ๑๔

๑๙. รื่นฤทัย สัจพันธุ์ ฉากความตาย **ศรีบูรพา** ฉบับวันนักเขียน (๕ พ.ค. ๔๔) หน้า ๑๔๖–๑๕๑.

ทัศนศิลป์

๑. กรกช อัตตวิริยะนุภาพ เมื่อกรุงเทพเมืองฟ้าอมรจะกลับมาเป็นนครแห่งศิลปะอีกครั้ง เนชั่นสุดสัปดาห์ ป.๘ ฉ. ๓๔๕ (๑๔ - ๒๐ ม.ค. ๔๒) หน้า ๕๔.

๒. กรกช อัตตวิริยะนุภาพ ALTER EGO : วิวาทะศิลปินไทย-ยุโรป **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๔๒ (๑๐ มี.ค. ๔๒) หน้า ๓๑.

๓. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล นามธรรมในความเป็นหญิงของพินรี สัณห์พิทักษ์ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๔๓ (๑๑ มี.ค. ๔๒) หน้า ๒๙.

๔. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล ว่าด้วยการพัฒนาของความสำเร็จย้อนหลัง ๓๙ ปี 'กมล ทัศนาญชลี' **ผู้จัดการรายวัน** (๑๐ พ.ค. ๔๒)

๕. ดวงฤทัย เอสะนาซาตัง ALTER EGO บทสนทนากับ 'ความเป็นอื่นในตัวเอง' **สารคดี** ป. ๑๕ ฉ.๑๗๐ (เม.ย. ๔๒) หน้า ๑๔๑–๑๔๖.

๖. ดวงฤทัย เอสะนาซาตัง สุนทรียรสใหม่จากดินแดนอาทิตย์อุทัย Sharaku : Interpreted byJapan's Contemporary Artists **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๕๘ (อังคาร ๒๘ ธ.ค. ๔๒) หน้า ๖๖–๖๗

๗. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล ใครคือ 'จ่าง แซ่ตั้ง' (ตอน ๑,๒) **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) ป. ๑๓ ฉ. ๗๐๕,๗๐๖ (๕ มิ.ย., ๑๒ มิ.ย. ๒๕๔๓) หน้า ๑๐.

๘. อิทธิพล ตั้งโฉลก แนวคิดและหลักการวิจารณ์ทัศนศิลป์ (ตอน ๑,๒) **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๔๐๖, ๔๐๗ (๑๐ มี.ค., ๒๐ มี.ค. ๒๕๔๓) หน้า ๕๘–๕๙, ๕๒–๕๓.

๙. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล ระหว่างการค้นหากับการค้นพบของชาติชาย ปุยเปีย **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๒ (อังคาร ๒๕ ม.ค. ๒๕๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๑๐. ปราบดา หยุ่น ยาสุมาสะ โมริมูระ กับการแปลงตัวสู่ 'กาลไร้นาม กายไร้ชื่อ' **สกุลไทย** ป.๔๖ ฉ. ๒๓๘๒ (อังคาร ๑๓ มิ.ย. ๒๕๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๑๑. วันทนีย์ ศิริพัฒนานันทกูร ๘ + ๗ + ๓ + ๑ - ๑ - ๕ ศิลปะในช่วงศตวรรษที่ ๒๐ **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๗๕ (อังคาร ๒๕ เม.ย. ๒๕๔๓) หน้า ๖๓,๙๕.

๑๒. กมล เผ่าสวัสดิ์ จาก Homage to Landscape Painting ถึง Pictorial Statement ของ นที อุดฤทธิ์ **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๙๓ (อังคาร ๙ ส.ค. ๒๕๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๑๓. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล จิตรกรรมฝาผนังที่วัดพุทธประทีป: การต่อยอดจากรากเดิม **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๔๐๙ (อังคาร ๑๙ ธ.ค. ๒๕๔๓) ๖๔–๖๕.

๑๔. ดวงฤทัย เอสะนาซาตัง ทุกข์แห่งปรารถนา การยื้อยุดกับความเป็นอนิจจังแห่งชีวิต **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๘๖ (อังคาร ๑๑ ก.ค. ๒๕๔๓) ๖๑, ๙๐–๙๑.

๑๕. วันทนีย์ ศิริพัฒนานันทกูร Se7en : Unbearable son of painting **สกุลไทย** ป. ๔๗ ฉ. ๒๔๒๕ (อังคาร ๑๐ เม.ย. ๒๕๔๔) ๖๕,๙๒.

๑๖. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล นิทรรศการร้อนๆ มาให้ชิม Survey ของ แกร์ฮาร์ด ริคซ์เทอร์ (ตอน ๑-๒) **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย ๓ ก.ย., ๑๐ ก.ย. ๒๕๔๔) ๖, ๖.

ศิลปะการละคร

๑. นฤมล ง้าวสุวรรณ กลับไปสู่ท้องถนน : ว่าด้วยมหกรรมละครกลางถนน **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๗ ฉ. ๓๔๑ (๑๗ ธ.ค. ๔๑) หน้า ๕๖.

๒. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ เพื่อจะเป็น 'ทางไปสู่วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์' ตอน ๑,๒ **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๒ ฉ. ๓๘๙๑ (๑๙ พ.ค. ๔๒) หน้า ๑๒.

๓. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ ฟลามิงโก้ บาร์ ละครแห่งความปลดเปลื้องและปลดปลง **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๒ ฉ. ๓๙๕๔ (๒๑ ก.ค. ๔๒) หน้า ๑๒.

๔. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ เหลียวหน้าแลหลังผ่าน 'อลหม่านหลังบ้านทรายทอง' : ภาพสะท้อนความหน้าชื่นอกตรมของวงการบันเทิง **กรุงเทพธุรกิจ** ป.๑๒ ฉ. ๔๐๔๖ (๒๑ ต.ค. ๔๒) หน้า ๑๒.

๕. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ จาก 'สีดาหาย' ไปสู่ 'ลุยไฟ' มีอะไรหล่นหายไประหว่างทาง **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๔๐๕ (๖ มี.ค. ๔๓) หน้า ๕๒–๕๓.

๖. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ โจ หลุยส์ เชียเตอร์ : ระหว่างศิลปะกับความอยู่รอด **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๖ (๒๒ ก.พ. ๔๓) หน้า ๖๐–๖๑.

๗. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ ละครสำหรับเด็ก : ความเคลื่อนไหวใหม่ในวงการศึกษา (ตามไปดู วินนี เดอะพูห์ **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๙ (๑๔ มี.ค. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๘. รังสิพันธุ์ แข็งขัน สิ่งใหม่ในระบบเก่า : ข้อคิดเกี่ยวกับละครไทย **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๗ (๒๙ ก.พ. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๙. ดิศร The Lost Child ผู้ใหญ่ใจดีกับเด็กหลงทาง **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๗ มิ.ย. ๔๓) หน้า ๑๐.

๑๐. กรกช อัตตวิริยะนุภาพ Creeps ละครที่เล่นกับ 'ความจริง' และ 'ความลวง' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๔ มิ.ย. ๔๔) หน้า ๖.

๑๑. กรกช อัตตวิริยะนุภาพ ละครมีไว้ 'ให้ความบันเทิง' และ 'ให้พูดถึง' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๑ มิ.ย. ๔๔) หน้า ๘.

๑๒. กรกช อัตตวิริยะนุภาพ 'ราชินีแห่งสีสัน' ละครที่ทำให้ 'สีสัน' มีชีวิตขึ้นมาจริงๆ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๘ มิ.ย. ๔๔) หน้า ๖.

๑๓. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ ฟาร์มสุก : ละครที่มีความเป็นละคร **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๙ ม.ค. ๔๔) หน้า ๖.

๑๔. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ ละครหุ่นจากโพ้นทะเล ขายเปลือกดีกว่าขายแก่น **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๘ ม.ค. ๔๔).

๑๕. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ 'บัลลังก์เมฆ : เหมาะท่า คว้าเหลว' 'เหมาะท่า คว้าเหลว : บัลลังก์เมฆ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒ ก.ค. ๔๔) หน้า ๖.

๑๖. เจตนา นาควัชระ ว่าด้วยความเครียดทางจริยธรรม การท้าทายของละครเพลง 'เมืองนิมิตร' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๓ ต.ค. ๔๔) หน้า ๖.

สังคีตศิลป์

๑. เจตนา นาควัชระ ประชาธิปไตยในดนตรีการ : การมาเยือนของออร์เฟอุสเชมเบอร์ออร์เคสตรา (Orpheus Chamber Orchestra) ตอน ๑,๒ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๗ ฉ. ๓๓๗,๓๓๘ (๑๙ พ.ย., ๒๖ พ.ย. ๔๑) หน้า ๖๐, ๖๐.

๒. เจตนา นาควัชระ กลับไปหาต้นแบบ : วงดนตรีคอนแชร์โต เคิล์น (Concerto Koln) กับการค้นเพชรในดม เนชั่นสุดสัปดาห์ ป.๗ ฉ. ๓๓๙ (๓ ธ.ค. ๔๑) หน้า ๔๑.

๓. เจตนา นาควัชระ ทางสองแพร่งของ บี.เอส. โอ. : จะไปกับป๊อปหรือจะอยู่กับคลาสสิก **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๗ ฉ. ๓๔๐ (๑๐ ธ.ค. ๔๑) หน้า ๔๑.

๔. เจตนา นาควัชระ โลกาภิวัตน์ของคนกลุ่มน้อย (อีกแล้ว) : การมาเยือนของวงดนตรีเชมเบอร์แห่งเมืองมันโทวา **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๔๓ (๓๑ ธ.ค. ๔๑) หน้า ๕๓–๕๔.

๕. เจตนา นาควัชระ ใครไม่อยากเครียดเชิญทางนี้ : เมื่อจอห์น จอร์จิอาดิส กลับมาเยือนเพื่อนเก่า **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๕๕ (๒๕ มี.ค. ๔๒) หน้า ๕๖–๕๗.

๖. เจตนา นาควัชระ ใครกันแน่ที่มาจากดินแดนที่ไร้ดุริยางคศิลป์ : เมื่อเยอรมันยอมสยบท่านเซอร์ชาวอังกฤษ (ตอน ๑,๒) **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๗๗, ๓๗๘ (๒๖ ส.ค., ๒ ก.ย.๔๒) หน้า ๖๒, ๖๒–๖๓.

๗. เจตนา นาควัชระ เมื่อนักเปียโนเอกปะทะม็อบมือถือไทย **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๗๙ (๙ ก.ย. ๔๒) หน้า ๔๗.

๘. นฤมล ง้าวสุวรรณ ใครว่า 'เป็นไปไม่ได้' : เมื่อดิอิมพอสสิเบิลส์ คืนสู่เวทีการแสดง **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๔๙ (๑๑ ก.พ. ๒๕๔๒) หน้า ๕๔.

๙. บวรพงศ์ ศุภโสภณ บี.เอส.โอ. เซมเบอร์คอนเสิร์ต : เล่น ' เล่นๆ ' กับเบโธเฟ่นเห็นจะไม่ได้ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๕๙ (๒๒ เม.ย. ๔๒) หน้า ๕๖–๕๗.

๑๐. บวรพงศ์ ศุภโสภณ เพื่อความอยู่รอดของบี.เอส.โอ.?สืบเนื่องจากคอนเสิร์ต Chinese Classics **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๖๓ (๒๐ พ.ค. ๔๒) หน้า ๖๐–๖๑.

๑๑. บวรพงศ์ ศุภโสภณ บี.เอส.โอ. ฟื้นอีกแล้ว ด้วยยาถอนพิษชื่อโมสาร์ท& ไฮเดิน **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๖๕ (๓ มิ.ย. ๔๒) หน้า ๖๒–๖๓.

๑๒. บวรพงศ์ ศุภโสภณ ซี.ยู. ซิมโฟนีออร์เคสตรา : บุคลิกภาพทางเสียงของวงดนตรีสมัครเล่น **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๗๒ (๒๒ ก.ค. ๔๒) หน้า ๕๒–๕๓.

๑๓. บวรพงศ์ ศุภโสภณ Colors of Asia หรือ Colors of Hollywood เมื่อภูมิปัญญาตะวันออกถูกประเมินต่ำเกินไป **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๗๔ (๕ ส.ค. ๔๒) หน้า ๔๑.

๑๔. บวรพงศ์ ศุภโสภณ BSO คืนฟอร์มอีกครั้ง ด้วยเมดอินไทยแลนด์ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๗๖ (๑๙ ส.ค. ๔๒) ๖๗.

๑๕. บวรพงศ์ ศุภโสภณ ไฮเดินก็คือไฮเดิน โมสาร์ทก็คือโมสาร์ท : บทเรียนจากมิวนิค เซมเบอร์ ออร์เคสตรา **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๘๑ (๒๓ ก.ย. ๔๒) หน้า ๖๒.

๑๖. บวรพงศ์ ศุภโสภณ เอียน โจนส์ ผู้เผยศักยภาพของพิณฮาร์พกับผลงานดนตรีชั้นเยี่ยมที่โลกลืม **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๘๔ (๑๔ ต.ค. ๔๒) หน้า ๕๙.

๑๗. บวรพงศ์ ศุภโสภณ การแสดงเปียโน – ไวโอลิน ที่เกอเช่ : ความสดใหม่ที่ยังไม่จืดจาง **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๙๕ (๓๐ ธ.ค. ๔๒) หน้า ๖๒.

๑๘. รังสิพันธุ์ แข็งขัน อันเนื่องมาจาก ' ดนตรีไทยอุดมศึกษา ' เมื่อวันที่ ๑๖–๑๗ ม.ค. ๔๒ ณ *มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ* **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๔๘ (๔ ก.พ. ๔๒) หน้า ๕๘.

๑๙. รังสิพันธุ์ แข็งขัน ดนตรีคลาสสิก: วิจารณ์เพื่อให้เขาได้อยู่บนเวทีต่อไป **ผู้จัดการรายวัน** (๒๙ พ.ค. ๔๒) หน้า ๒๒.

๒๐. สิชฌน์เคก ย่านเดิม ทัศนา นาควัชระ กับไวโอลินคอนแชร์โตของบีโธเฟน **ผู้จัดการรายวัน** (๑๑ ส.ค. ๔๒) หน้า ๒๒.

๒๑. สุกันญา ราชฤทธิ์ คีตดุริยางค์ถวายชัย **ผู้จัดการรายวัน** (๒๙ ก.ค. ๔๒) หน้า ๑๒.

๒๒. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ บทเพลงบรรเลงคู่ของโมสาร์ท จากแฟรงเคิล & อินทุอร ถึง Poppen & Kufferath **กรุงเทพธุรกิจ** (๑๖ ก.ย. ๔๒) หน้า ๑๒.

๒๓. ดุสิต พงษ์จรูญศักดิ์ The Glory คอนเสิร์ตรวมพลคนรักดนตรีเพื่อในหลวง **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๐๘๑ (๒๕ พ.ย. ๔๒) หน้า ๑๐.

๒๔. ดุสิต พงษ์จรูญศักดิ์ เล่าเรื่องชวนหงุดหงิดเมื่อไปฟังคอนเสิร์ต ...' โรม สตริง ควอร์เด็ต' **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๐๘๓ (๙ ธ.ค. ๔๒) หน้า ๑๐.

๒๕. ดุสิต พงษ์จรูญศักดิ์ ดนตรีร่วมสมัยใน 'ร้านอาหาร' ถึงดนตรีร่วมสมัยใน 'โรงแรม' **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๐๘๕ (๒๓ ธ.ค. ๔๒) หน้า ๑๐.

๒๖. บวรพงศ์ ศุภโสภณ มัสซิโม ปารีส เรื่องของคนเก่งที่ไม่ค่อยมีเวลา **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๕๕ (๑๔ ธ.ค. ๔๒) หน้า ๖๔–๖๕.

๒๗. เจตนา นาควัชระ เมื่อไวโอลินสองไม่เป็นมือรองของใคร : การมาเยือนของบูดาเปสต์ เซมเบอร์ ซิมโฟนี **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๙๖ (๓ ม.ค. ๔๓) หน้า ๗๐–๗๑.

๒๘. เจตนา นาควัชระ ความพยายามที่น่ายกย่อง : Die Winterreise ของ Franz Schubert **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๔๐๑ (๗ ก.พ. ๔๓) หน้า ๗๐–๗๑.

๒๙. เจตนา นาควัชระ ม็อบมือถือเหิมเกริมอีกแล้วในรายการคอนเสิร์ต 'เทิดพระเกียรติ นวมินทร์' **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๔๐๒ (๑๔ ก.พ. ๔๓) หน้า ๖๐–๖๑.

๓๐. เจตนา นาควัชระ จากศิษย์เก่าด้วยใจภักดิ์: ว่าด้วยความถดถอยของวงดนตรีจากทูบิงเงน **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๔๑๒ (๒๐ เม.ย. ๔๓) หน้า ๕๒–๕๓.

๓๑. บวรพงศ์ ศุภโสภณ การแสดงเชมเบอร์ มิวสิก บี.เอส.โอ. เสน่ห์ของซอวิโอลาที่น่าติดตาม **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๘ ฉ. ๔๑๙ (๒๙ พ.ค. ๔๓) หน้า ๖๙.

๓๒. รังสิพันธุ์ แข็งขัน ว่าด้วยวุฒิภาวะของสถาบัน ๒๐ ปีครุศาสตร์คอนเสิร์ต **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๔๐๔ (๒๘ ก.พ. ๔๓) หน้า ๕๒–๕๓.

๓๓. เจตนา นาควัชระ ศิลปะสนองคุณ : ว่าด้วยคอนเสิร์ตเพื่อรำลึกถึง ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๒๐๒ (๒๕ มี.ค. ๔๓) หน้า ๑๘.

๓๔. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ สร้างภูมิคุ้มกันทางดนตรี ก่อนที่อาจจะถูกดูแคลนมากกว่านี้ **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๑๕๑ (๓ ก.พ. ๔๓) หน้า ๑๒.

๓๕. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ค่ำคืนหฤหรรษ์กับบทเพลงของโมสาร์ท **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๑๗๙ (๒ มี.ค. ๔๓) หน้า ๑๒.

๓๖. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ 'ยาซากิ' วาทยากรรับเชิญ บี.เอส.โอ. ไม่เพียงแวะเวียนมาแล้วผ่านเลยไป **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๒๒๑ (๑๓ เม.ย. ๔๓) หน้า ๑๒.

๓๗. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ เวิลด์ พรีเมียร์ บทเพลง 'ปรีดีคีดานุสรณ์' **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๒๔๙ (พฤหัสบดีที่ ๑๑ พ.ค. ๒๕๔๓) หน้า ๑๒.

๓๘. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ฟัง Glory แล้ว อยากให้มีอัลบั้มเฉพาะกิจแนวนี้ออกมาบ่อยๆ **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๒๖๓ (๒๕ พ.ค. ๔๓) หน้า ๑๒.

๓๙. บวรพงศ์ ศุภโสภณ วรรณศิลป์ : ภาษาหนังสือ ดีตศิลป์ : ภาษาดนตรี ศิลปะสองแขนงที่แยกกันไม่ออก **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๒๐๓ (๒๗ มี.ค. ๔๓) หน้า๖.

๔๐. บวรพงศ์ ศุภโสภณ บทเพลงเชมเบอร์มิวสิกของโมสาร์ท 'สื่อสาธิตว่าด้วยวิธีการทางภาษาของดนตรี **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๖ ฉ. ๔๒๒๑ (๑๓ เม.ย. ๔๓) หน้า ๑๒.

๔๑. บวรพงศ์ ศุภโสภณ อาจารย์บัลดินิ ช่วยชี้ทางสู่กรุงเวียนนาให้วงทูบิงเงนด้วยเถิด **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๖ ฉ. ๔๒๒๑ (๑๓ เม.ย. ๒๕๔๓) หน้า ๑๒.

๔๒. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ศิลปะส่องทางให้แก่กัน ใน 'แฟนตาเซีย 2000' **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๕๙ (๔ ม.ค. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๔๓. บวรพงศ์ ศุภโสภณ อองซอมล์ คานาซาวา : ปัญหาอยู่ที่วาทยากร **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ.๒๓๕๙ (อังคารที่ ๔ ม.ค. ๒๕๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๔๔. บวรพงศ์ ศุภโสภณ บูดาเปสต์ เชมเบอร์ ซิมโฟนี วงดนตรีที่ชื่อยังไม่ดัง **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๗๐ (๒๑ มี.ค. ๔๓) หน้า ๖๐–๖๑.

๔๕. รังสิพันธุ์ แข็งขัน แล้วจะเล่นเพลงไทยให้ใครฟัง **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๔ (๘ ก.พ. ๔๓) หน้า ๖๔–๖๕.

๔๖. เจตนา นาควัชระ ใครว่าเป็นไปไม่ได้... สุทิน เทศารักษ์ กับไวโอลินมาราธอน เมื่ออายุ ๗๓ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๙ ฉ. ๔๒๗ (๗ ส.ค. ๔๓) หน้า ๕๒–๕๓.

๔๗. เจตนา นาควัชระ หิมะตกที่เมืองเวนิซ : การกลับมาของวงดนตรีเชมเบอร์แห่งสหภาพยุโรป **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๙ ฉ. ๔๔๖ (๑๘ ธ.ค. ๔๓) หน้า ๕๓.

๔๘. บวรพงศ์ ศุภโสภณ เชมเบอร์มิวสิก โดยกลุ่มเครื่องสาย BSO : ใครจะดูแลเมล็ดพันธุ์แห่งเชมเบอร์มิวสิกนี้ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๙ ฉ. ๔๒๘ (๑๔ ส.ค. ๔๓) หน้า๕๔.

๕๐. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ กาซาดคอนเสิร์ต ฤาสิ่งดีๆ บางอย่างได้หล่นหายไปกับกาลเวลา **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๖ ก.ค. ๔๓)

๕๑. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ฟัง 'ดนตรีในราชสำนัก' ชวนให้นึกถึง Authentic Performance **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๐ ก.ค. ๔๓)

๕๒. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ เมื่อ Quartetto Stradivari ถูก 'ดูดเสียง' ในห้องบอลรูมโรงแรมหรู **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓ ส.ค. ๔๓)

๕๓. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ จากบาร์ดอทถึงเบโธเฟน ผลงานยอดฮิตของเอ็มเมอร์สัน สตริง ควอร์เต็ต **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓๑ ส.ค. ๔๓)

๕๔. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ภัทราวุธ พันธ์พุทธพงษ์ 'ดนตรีกลายเป็นสิ่งจำเป็นของชีวิตคนญี่ปุ่น'ไปเสียแล้ว **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๔ ก.ย. ๔๓)

๕๕. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ คอนเสิร์ตแบบคลาสสิกๆ ถ้าเป็นเพียงคอนเสิร์ตแบบเบิร์ดๆ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๘ ก.ย. ๔๓)

๕๖. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ Genius & Jealousy อุปรากรชวนหัวที่ยังไม่ลงตัว **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๒ ต.ค. ๔๓)

๕๗. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ จาก 'ลา โบเอม' ถึง 'การบริหารงานวัฒนธรรม' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๗ ส.ค. ๔๓)

๕๘. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ เอ็ดดูอาโด เฟอร์นานเดซ กลับมาพร้อมกับคอนเสิร์ตและมาสเตอร์คลาส **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๖ ต.ค. ๔๓)

๕๙. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ แม็กซิม แวนเกรอฟ การแสดงครั้งแรกในเมืองไทย **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๙ พ.ย. ๔๓)

๖๐. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ วงดุริยางค์เยาวชนมหาวิทยาลัยศิลปากร คลื่นลูกใหม่ที่กำลังมาแรง **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๙ พ.ย. ๔๓)

๖๑. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ รางวัลชนะเลิศในรอบ ๑๕ ปี ของการแข่งขันเปียโนโชแปง **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๗ ธ.ค. ๔๓)

๖๒. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ คอนเสิร์ต 'โรแมนติก ฟลู้ต' ฟังแล้วนอนหลับฝันดี **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๑ ธ.ค. ๔๓)

๖๓. บวรพงศ์ ศุภโสภณ สปิริตนักดนตรีในยุคเศรษฐกิจยังไม่ฟื้น การพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสของนักดนตรีชาวไทย **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓๑ ส.ค. ๔๓)

๖๔. บวรพงศ์ ศุภโสภณ ศักยภาพและทิศทางของวงดุริยางค์กองทัพเรือ สืบเนื่องจากกาชาดคอนเสิร์ต ครั้งที่ ๒๘ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๙ ต.ค. ๔๓)

๖๕. บวรพงศ์ ศุภโสภณ วาทยากรซูเปอร์สตาร์ กับวงออร์เคสตรากึ่งอาชีพ : ปัญหาที่แก้ไม่ตก ? **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๑ ธ.ค. ๔๓)

๖๖. เจดนา นาควัชระ ว่าด้วยบุคลิกภาพทางคีตศิลป์ : ชรินทร์ นันทนาคร ในรายการ 'เพลงรักดอกไม้บาน' **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๙๕ (๑๒ ก.ย. ๔๓) หน้า ๖๔–๖๙, ๘๔.

๖๗. กรกช อัตถวิริยะนุภาพ สัมมนาการวิจารณ์ดนตรีในเยอรมนี แด่ผู้มีศักยภาพในการวิจารณ์ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓ พ.ค. ๔๔)

๖๘. เจดนา นาควัชระ มัทนา : ดันทาง ปลายทาง หรือทางตัน ของอุปรากรไทย **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) ๑ มี.ค. ๔๔).

๖๙. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ อามาห์ลกับอาคันดุกะยามวิกาล อุปรากรที่จิ๋วและแจ๋ว **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๘ ม.ค. ๔๔).

๗๐. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ชุมชนคนรักและสนใจดนตรีคลาสสิกบนอินเทอร์เน็ต **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑ ก.พ. ๔๔).

๗๑. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ก่อนถึงวันตัดสิน 'อัลบั้มยอดเยี่ยมดนตรีคลาสสิก' แกรมมี่อวอรด์ ครั้งที่ ๔๓ กรุงเทพธุรกิจ (จุดประกาย) (๑๕ ก.พ. ๔๔).

๗๒. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ รำลึกถึงอาจารย์กำพล สนิทวงศ์ ณ อยุธยา **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓ มี.ค. ๔๔).

๗๓. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ทัศนะของ Normal Lebrecht **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๕ มี.ค.๔๔).

๗๔. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ เมื่อกรมศิลปากรเปิดเวทีให้ 'ไซโลโฟนิสต์' ไทย ได้แสดง **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๙ มี.ค. ๔๔).

๗๕. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ เมื่อวงบี.เอส.โอ. เล่นเพลงของไชคอฟสกี้ ได้น่าฟังมากที่สุด **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๐ พ.ค. ๔๔).

๗๖. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ นคร กิตติอุดม 'ผมชอบครูดนตรีที่เล่นให้ดูได้' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๑ มิ.ย. ๔๔).

๗๗. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ สุปรีดิ อังศวเนนท์ 'ไม่มีเรื่องลึกลับในการเล่นดนตรี' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๔ พ.ค. ๔๔).

๗๘. บวรพงศ์ ศุภโสภณ เมื่อ 'วงดุริยางค์แห่งชาติ' เริ่มฟื้น ทางเลือกของผู้ฟังดนตรีเริ่มฉายแวว **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๙ เม.ย. ๔๔).

๗๙. บวรพงศ์ ศุภโสภณ ภาระของวงบี.เอส.โอ กับรายการเพลงที่แสดง **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓๑ พ.ค. ๔๔).

๘๐. บวรพงศ์ ศุภโสภณ การท้าทายต่อ 'เอโรอิกา ซิมโฟนี' พิสูจน์ศักยภาพวงดุริยางค์แห่งชาติ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓ ก.ค.๔๔).

๘๑. เจตนา นาควัชระ โอกาสทองของยาจกวณิพกทางดีตศิลป์ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๑๐ ฉ. ๔๗๕ (๙ ก.ค. ๔๔) หน้า ๕๖-๕๗.

๘๒. เจตนา นาควัชระ ๕๐ ปี เพ็ญศรี – รพีพร บทเรียนจากยุคทองในอดีต **สกุลไทย** ป. ๔๗ ฉ. ๒๔๔๔ (๒๒ ส.ค. ๔๔) หน้า ๒๒, ๑๐๙.

๘๓. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ยิวกับวากเนอร์, แรทเทิลกับวงเบอร์ลินฯ และพาวาร็อตติกับเจีย เจ๋อหมิน **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๔ ก.ค. ๔๔) หน้า ๘.

๘๔. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ร้านค้าปลีกซีดีดนตรีคลาสสิกถึงคราต้องถอยไปตั้งหลัก **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๙ ก.ค. ๔๔) หน้า ๘.

๘๕. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ เพลงคลาสสิกยุคโพสต์โมเดิร์นฯ คือดนตรีที่กลับเข้าหาคนฟังมากขึ้น **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓ ส.ค. ๔๔) หน้า ๘.

๘๖. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ คอนเสิร์ตยามเช้า จากคณะนักร้องประสานเสียงวิทยาลัยเกอร์ดัน **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๖ ส.ค. ๔๔) หน้า ๘.

๘๗. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ไอแซค สเติร์น ผู้เป็นยิ่งกว่านักดนตรี **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๗ ก.ย. ๔๔) หน้า ๘.

๘๘. บวรพงศ์ ศุภโสภณ ปัญหาของวงดุริยางค์แห่งชาติ ปัญหาระบบราชการไทย (อีกแล้ว) **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒๗ ส.ค. ๔๔) หน้า ๘.

บทวิจารณ์คัดสรร

บทนำ

เจดนา นาควัชระ. ศิลปะกับการวิจารณ์ส่องทางให้แก่กัน **สกุลไทย** ปีที่ 46 ฉ.2354 (อังคารที่ ๗ ธ.ค. ๒๕๔๒) หน้า ๖๖–๖๗

วรรณศิลป์

๑. เจดนา นาควัชระ. ศิษย์ฝรั่งที่วิญญาณยังเป็นไทย : ว่าด้วยรวมเรื่องสั้นภาษาอังกฤษของศุภาศิริ สุพรรณเภสัช **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๕๐ (๑๘ ก.พ. ๔๒) หน้า ๓๐–๓๑.

๒. อรพินท์ คำสอน. ลิตเติลทรี : การสร้างจิตสำนึกอันดีงามให้แก่มนุษย์ ในการเข้าใจโลกและธรรมชาติ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๖๑ (๖ พ.ค. ๔๒)หน้า ๕๗.

๓. ชมัยภร แสงกระจ่าง. มิติใหม่ศิวาราตรี : จากร้อยแก้วสู่ร้อยกรอง **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๗๒ (๔ เม.ย. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓,๑๑๑

๔. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. ความใฝ่ฝันของกวีกับยุคสมัย **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๘๔ (๒๗ มิ.ย. ๔๓) หน้า ๒๐–๒๑,๗๖.

๕. ชมัยภร แสงกระจ่าง. กองทัพมด : ภาพสะท้อนมนุษย์ในสายตามด **สกุลไทย** ป.๔๖ ฉ. ๒๓๙๑ (๑๕ ส.ค. ๔๓) หน้า ๖๑–๖๒.

๖. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ สิงห์สาโท : การค้นพบตัวตนจากรากเหง้าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๙๖ (๑๙ ก.ย. ๔๓) หน้า ๖๑–๖๓.

๗. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ความน่าจะเป็น : คลื่นลูกใหม่ของนักเขียนเรื่องสั้นไทย **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๙ ฉ. ๔๓๗ (๑๖ ต.ค. ๔๓) หน้า ๗๐–๗๑.

ทัศนศิลป์

๑. กรกช อัตถวิริยะนุภาพ ALTER EGO : วิวาทะศิลปินไทย-ยุโรป **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๕๒ (๑๐ มี.ค. ๔๒) หน้า ๓๑.

๒. ดวงฤทัย เอสะนาชาดัง ALTER EGO บทสนทนากับ 'ความเป็นอื่นในตัวเอง' **สารคดี** ป. ๑๕ ฉ. ๑๗๐ (เม.ย. ๔๒) หน้า ๑๔๑–๑๔๖.

๓. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล นามธรรมในความเป็นหญิงของพินรี สัณฑ์พิทักษ์ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๕๓ (๑๑ มี.ค. ๔๒)หน้า ๒๙.

๔. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล ระหว่างการค้นหากับการค้นพบของชาดิชาย ปุยเปีย **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๒ (๒๕ ม.ค. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๕. ปราบดา หยุ่น ยาสุมาสะ โมริมุระ กับการแปลงตัวสู่ 'กาลไร้นาม กายไร้ชื่อ' **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๗๕ (๑๓ มิ.ย. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๖. วันทนีย์ ศิริพัฒนานันทกูร Se7en : unbearable son of painting **สกุลไทย** ป. ๔๗ ฉ. ๒๔๒๕ (๑๐ เม.ย. ๔๔)

๗. จักรพันธุ์ วิลาสินีกุล นิทรรศการร้อนๆ มาให้ชิม : Survey ของแกร์ฮาร์ด ริคช์เทอร์ **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๓ และ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๔) หน้า ๖.

ศิลปะการละคร

๑. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ ฟลามิงโก บาร์ ละครแห่งความปลดเปลื้องและปลดปลง **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๒ ฉ. ๓๘๙๑ (๑๙ พ.ค. ๔๒) หน้า ๑๒.

๒. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ จาก 'สีดาหาย' ไปสู่ 'ลุยไฟ' มีอะไรหล่นหายไประหว่างทาง **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๔๐๕ (๖ มี.ค. ๔๓) หน้า ๕๒–๕๓.

๓. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ ละครสำหรับเด็ก : ความเคลื่อนไหวใหม่ในวงการศึกษา (ตามไปดูวินนี เดอะ พูห์) **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๙ (๑๔ มี.ค. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๔. รังสิพันธุ์ แข็งขัน สิ่งใหม่ในระบบเก่า : ข้อคิดเกี่ยวกับละครไทย **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๗ (๒๙ ก.พ. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๕. กรกช อัตตวิริยะนุภาพ Creeps ละครที่เล่นกับ 'ความจริง' และ 'ความลวง' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๔ มิ.ย. ๔๔) หน้า ๖.

๖. ปาริชาติ จึงวิวัฒนาภรณ์ 'บัลลังก์เมฆ : เหมาะท่า คว้าเหลว' 'เหมาะท่า คว้าเหลว : บัลลังก์เมฆ' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๒ ก.ค. ๔๔) หน้า ๖.

๗. เจตนา นาควัชระ ว่าด้วยความเครียดทางจริยธรรม การท้าทายของละครเพลง 'เมืองนิมิตร' **กรุงเทพธุรกิจ** (จุดประกาย) (๑๓ ต.ค. ๔๔) หน้า ๖.

สังคีตศิลป์

๑. เจตนา นาควัชระ. ประชาธิปไตยในดนตรีการ : การมาเยือนของออร์เฟอุส เชมเบอร์ ออร์เคสตรา Orpheus Chamber Orchestra) **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๗ ฉ. ๓๓๗,๓๓๘. (๑๙, ๒๖ พ.ย. ๔๑)๖๐,๖๐

๒. นฤมล ง้าวสุวรรณ. ใครว่า 'เป็นไปไม่ได้' เมื่อ 'ดิ อิมพอสสิเบิลส์' คืนสู่เวทีการแสดง **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๔๙ (๑๑ ก.พ. ๔๒) หน้า ๕๔.

๓. บวรพงศ์ ศุภโสภณ บี.เอส.โอ. เชมเบอร์คอนเสิร์ต : เล่น 'เล่นๆ' กับเบโธเฟน เห็นจะ ไม่ได้ **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป.๘ ฉ. ๓๕๙ (๒๒ เม.ย. ๔๒) หน้า ๕๖–๕๗.

๔. บวรพงศ์ ศุภโสภณ Colors of Asia หรือ Colors of Hollywood เมื่อภูมิปัญญาตะวันออกถูกประเมินต่ำเกินไป **เนชั่นสุดสัปดาห์** ป. ๘ ฉ. ๓๗๔ (๕ ส.ค. ๔๒) หน้า ๔๑.

๕. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ บทเพลงบรรเลงคู่ของโมสาร์ท จากแฟรงเคิล & อินทุอร ถึง Poppen & Kufferath **กรุงเทพธุรกิจ** (๑๖ ก.ย. ๔๒) หน้า ๑๒.

๖. ดุสิต จรูญพงษ์ศักดิ์ ศิลปะส่องทางให้แก่กัน ใน 'แฟนตาเซีย 2000' **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๕๙ (๔ ม.ค. ๔๓) หน้า ๖๒–๖๓.

๗. รังสิพันธุ์ แข็งขัน แล้วจะเล่นเพลงไทยให้ใครฟัง **สกุลไทย** ป. ๔๖ ฉ. ๒๓๖๔ (๘ ก.พ. ๔๓) หน้า ๖๔–๖๕..

๘. บวรพงศ์ ศุภโสภณ วรรณศิลป์ : ภาษาหนังสือ คีตศิลป์ : ภาษาดนตรี ศิลปะสองแขนงที่แยกกันไม่ออก **กรุงเทพธุรกิจ** ป. ๑๓ ฉ. ๔๐๒๓ (๒๗ มี.ค. ๔๓) หน้า ๖.

วันกำหนดส่ง